

Investigation of Attachments of Preschool Children Whose Parents are Married and Divorced¹

ARTICLE TYPE	Received Date	Accepted Date	Published Date
Research Article	05.23.2022	12.26.2022	10.17.2023

Şerife Eraslan ²
Hacettepe University

Neslihan Güney Karaman ³
Ankara University

Abstract

The research was conducted using the phenomenology design, which is one of the qualitative research designs. The study group consisted of 80 preschool children aged 3 to 6 whose 40 parents are divorced, and 40 parents are married in Ankara in 2018-2019 academic year. The study group was determined using purposive sampling and criterion sampling methods. The data for the research was collected using a Personal Information Form and the Playful Story Completion Test (PSCT). The data obtained from the stories told by the children were analyzed using content analysis. As a result of the research, it was found that the attachment story contents of both group of children were similar. Training and projects can be used to support parents in establishing communication with both each other and their children, which is the most important factor in the parent-child relationship after divorce. In addition, parents can be made aware that whether they are married or divorced, their child's attachment is not affected as long as the child's need for attention, love, and care is met after the divorce.

Keywords: Preschool, attachment, children with married parents, children with divorced parents.

Citation: Eraslan, Ş., & Güney Karaman, N. (2023). Investigation of attachments of preschool children whose parents are married and divorced. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 56(3), 1139-1182. <https://doi.org/10.30964/aubfd.1118352>

¹This study was presented as an oral presentation at the EJER 2019 International Education Congress.

²*Corresponding Author:* Dr, Education Faculty, Pre-school Education Department, E-mail: serife.eraslan1@gmail.com, <http://orcid.org/0000-0003-2569-6983>

³Prof. Dr., Educational Sciences Faculty, Education Psychology Department, E-mail: nkaraman@ankara.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2792-4479>

The preschool years, in which children interact with their family and the environment, have their first experiences and learn basic skills and attitudes appropriate for society, play a vital role in children's social and emotional development. In this period, the quality of the attachment and adjustment that children have their family members affects their characters, behaviors, views, and relationships (Collins & Read, 1990; Johnston & Halocha, 2010; Kandır & Alpan, 2008; Öngider, 2013a; Özel & Zelyurt, 2016; Şahin, 2005). Children form the main framework of their character and emotions by assimilating their experiences through time interaction with their family (Benson & Haith, 2010; Kandır & Alpan, 2008; Repetti et al., 2015; Yağmurlu & Kodalak, 2010). Fulfilling the children's physical, spiritual, and emotional needs by their families helps them to develop self-confidence, regulate emotions, and have positive communication with people (Meadows, 2010; Williams & Fromberg, 1992). Bowlby (1988) the originator of attachment theory emphasizes the importance of the emotional attachment between parents and children for the foundation of the children's social and emotional development. According to him, children from birth interact with a person who takes care of them and meets their needs in on time and secure emotional attachment forms between them. This emotional attachment creates the children's main sense of secure (Bowlby, 1982). The warm and secure engagement that children have with their parents at an early age affects both their feeling of secure and their emotional development positively (Cooke et al., 2019; Thompson, 2006; Trawick-Smith, 2014; Yavuzer, 1992). Children who form a secure attachment with their parents grow up to be self-confident individuals in the environment they live in (Ainsworth & Shaver, 1978; De Minzi, 2006; Denham, 1994; Thompson, 2006). According to the literature, it could be seen that children who have a secure attachment have better social skills, be more optimistic about negative situations and interact more positively with their environment, especially in the preschool period (Barone & Lionetti, 2012; Bowbly, 2012; Öztürk, 2019). Children who do not get attention and love from their parents and whose needs are not met properly develop an insecure attachment to their parents and their environment (Ainsworth, 1978). Children who develop insecure attachments with their parents have problems creating social and emotional relationships, focusing, and understanding others (Ainsworth, 1978; Cori, 2019; Tabachnick et al., 2022; Yavuzer, 1992). What children need most for their physical and emotional development is a happy, peaceful, and communicative family environment positively. The restless family environment, where has arguments and fights, and positive communication could not be created affects children as well as parents (Şahin & Aral, 2012). Long-term arguments and disagreements between parents cause divorce (Öngider, 2013b). Arguments negatively affect children both emotionally and spiritually, especially after the divorce (Bakırcıoğlu, 2011; Emery, 2013; Şentürk, 2006; Türkaslan, 2007; Uzun, 2013). According to Amato and Keith (1991), the fact that children have to be separated from one of their parents after divorce damages their sense of trust towards their parents. Children feel that they are not loved and wanted by their parents and their self-belief and self-confidence are negatively (Amato & Sobolewski, 2001; Gander & Gandiner, 2001; Türkaslan, 2007). Divorce affects not only the emotional

relationships of children with their parents but also the romantic relationships that they would have in adulthood (Kaya-Örk, 2021; Pamuk, 2010). In a study investigating the long-term effects of divorce on children, it was found that children have long-term psychological and social problems and ongoing attachment problems in adulthood after divorce (Wallerstein, 1991). There are various studies investigating the relationship between attachment and divorce in Türkiye (Canatan, 2018; Cebeci-Turan, 2009; Kotan, 2016; Sardoğan et al., 2007; Öztürk, 2019; Ünlü, 2015; Yıldız, 2016). On the other hand, it could be seen that studies mostly related to older age groups of children, adolescents, and adults. In the studies investigating the attachment styles of young children who have married and divorced parents, it was found that the secure attachment of children who have divorced parents was lower than those of children whose parents are married (Heine & Düsseldorf, 2007; Nair & Murray, 2005). The number of studies examining the relationship between attachment and having married, and divorced parents is limited especially for preschool children in Türkiye (Sardoğan et al., 2007). Although the studies focused on secure and insecure attachment, investigating the attachment of children who have married and divorced was not included. This study, it is aimed to evaluate the content of the stories of preschool children aged between 3 and 6, who have married and divorced parents, regarding attachment styles. Children whose parents are married are defined as those whose parents are legally married and living together, while children whose parents are divorced are defined as those whose parents are divorced and living with one parent.

For this purpose, answers to the following research questions:

1. How are the attachment stories of children whose parents are married?
2. How are the attachment stories of children whose parents are divorced?
3. How is the comparison of attachment stories of children whose parents are divorced and married?

Methods

The research was conducted with preschool children between the ages of 3-6 whose parents were married and divorced in Ankara during the 2018-2019 academic year. In this study, which evaluated the contents of the stories told by the children according to their attachment styles, the phenomenology design, which is one of the qualitative research methods, was used. Qualitative research is defined as “research in which qualitative data collection techniques such as observation, interview, and document analysis are used, and the process of revealing views and events realistically and holistically in the natural environment is followed.” (Yıldırım & Şimşek, 2011, p.45).

Study Groups

The study groups of the study consist of 80 preschool children aged 3 to 6 whose 40 parents are divorced, and 40 parents are married in Ankara. Demographic information about children is shown in Table 1.

Table 1
Demographic Information of the Children

		N	%
Gender	Girls	41	51,2
	Boys	39	48,8
Age	3-4 age	33	41,3
	5-6 age	47	58,7
Marital status of the parent	Married	40	50
	Divorced	40	50
Where the child whose parents are divorced lives	With Mother	40	100
	With Father	0	0

The study groups of the study were determined by the criterion sampling method, which is one of the purposive samplings. The purpose of the criterion sampling method is to study situations or people who meet certain criteria or have characteristics (Büyükoztürk et al., 2016). The criteria determined in the selection of the participants of this study are as follows:

1. Children are ages 3 to 6
2. Children continue the preschool education
3. Parents are divorced or married
4. Children whose parents are divorced live with their mother or father.

Data Collection Tools

The data for the research was collected using a Personal Information Form and the Playful Story Completion Test (PSCT).

Personal Information Form. The researcher created the form, and it was aimed to obtain information about the age and gender of the children and the marital status of the parents.

Playful Story Completion Test (PSCT). It was developed by Granot and Maysel (2001) to evaluate the attachment styles of preschool children based on the "Toy Family" test (Cassidy, 1988). It was adapted to the Turkish context by Uluç (2005) and used to evaluate the attachment styles of preschool children (Uluç & Öktem, 2009). The test consists of five unfinished stories. The stories started by the researcher are requested to be completed by the child in the application of the test. There is an exercise story to help children get used to the test and to prevent

differences in the application process. Children complete the story, and this story is not evaluated. It aims to investigate the attachment style with the content of the five stories. The main theme of the stories is related to various attachment scenarios and the story themes are (1) the child accidentally spills juice at the dinner table, (2) the child is injured by falling off a rock in the park, (3) child gets scared while preparing the sleep in the bedroom, (4) parents leave for a holiday for a few days and the kids stay with their grandmother, (5) parents back to the holiday. Children are expected to act out the stories with the dolls given to them in the specific area while completing the stories (Uluç & Öktem, 2009). The most important point taken into consideration while evaluating the stories is that children express themselves comfortably and analyze negative situations in the unfinished stories. If the child responds negatively to three or more stories, it is classified as insecure attachment. If the child responds positively to at least three stories, it is classified as a secure attachment (Uluç & Öktem, 2009). The inter-coder reliability coefficient was found .83 and the inter-coder reliability for each story ranged from .81 and 1 in the adapted version of the test (Uluç, 2005). Permission and suggestions were gained from Uluç who adapted the Playful Story Completion Test to investigate the attachment styles of children for the application of the test to children ages 3 to 6. Some researchers use the Playful Story Completion Test, which was developed for 5 and 6-year-old children, for 3 to 6-year-old children. The training was got from the researcher for the application of the test to the 3 to 6 age group of children.

Data Collection Process

The data of this study were collected from children who go to public preschools in Ankara in the 2018-2019 academic year. Ethical permission was obtained from Hacettepe University Ethics Committee on April 17, 2018, to collect data. Afterward, the content and the purpose of the data collection process were explained to the school principal and preschool teachers. Their permissions were obtained for the application of the test. Then, the content and purpose of the data collection process were explained to the parents of children aged 3 to 6 years. Written approval was gained by the parents who agreed to participate in the study by signing the "Voluntary Participation Form." The purpose and the content of the study were explained to the children whose parents were permitted to attend the study by the researcher appropriately, and the children who volunteered to participate in the study were included in the data collection process. Then, the researcher applied a one-to-one Playful Story Completion Test to the children in a quiet room at the right time for teachers. The test applications were recorded with a video camera.

Data Analysis

The data collected from children by the Playful Story Completion Test were analyzed by the content analysis method in this study. It is aimed to create the connections that explain the data in this analysis method. The purpose of the content analysis is to bring together similar data within the framework of the concepts and themes and to make them more understandable and interpretable (Yıldırım & Şimşek,

2011). The video recordings of the children's responses to the stories in the Playful Story Completion Test were transcribed into the computer. The findings obtained from the test are presented in five-story titles. These are (1) the child accidentally spills juice at breakfast, (2) the child is injured by falling off a rock in the park, (3) the child is afraid while going to bed to sleep in the bedroom, (4) the parents go on a holiday for a few days, children spend time with the grandparents (caregiver), (5) parents and the child getting together. Researchers independently coded the contents of the stories and divided them into themes to inter-coder reliability. Inter-coder reliability was calculated as Miles and Huberman's (1994) formulation $\text{Reliability} = [\text{Agreement} / (\text{Agreement} + \text{Disagreement})] \times 100$. In this study, inter-coder reliability was found to be 0.83 while this calculation. Miles and Huberman (1994) stated that the inter-coder reliability of the study was higher when the inter-coder reliability is above 0,70 in the qualitative research.

While analyzing the story contents, it was found that children whose parents were married and divorced, gave multiple responses to a story or did not respond at all. The findings were organized accordingly.

Findings

In this section, the findings gained from the Playful Story Completion Test of preschool children aged 3 to 6 whose parents are divorced and married are included. The findings are written in five-story titles for children whose parents are divorced and married. The expressions used by the children while completing the story of "spilling juice accidentally" are included in Table 2.

Table 2
Expressions from the Story of Spilled Juice

Expressions	Frequency	
	Children Whose Parents are Married	Children Whose Parents are Divorced
Person Asking for Help		
Adult (mother-father)	39	34
Child	-	6
Sibling	1	-
Fixing the Situation		
Cleaning	24	26
The glass is broken, thrown away	3	3
Sweeping the floor	3	1
Pick up from the floor	6	-
Apologizing, promising not to do it again	9	11
Getting a warning from parents	13	7

Table 2 (continued)

Expressions	Frequency	
	Children Whose Parents are Married	Children Whose Parents are Divorced
After Fixing the Situation		
Taking or drinking juice again	11	-
Not telling the story	4	2
Continuation of Anxiety at the End of the Story/Punishment		
Go to bedroom/hiding/going to sleep	1	5
Violence	4	1

Table 2 shows what children with married and divorced parents do in case of anxiety caused by the story of “accidentally spilling juice” and how they complete the story. It could be seen that children whose parents are divorced and married often ask for help from an adult “mother” in fixing the situation and resolving the problem. Some of the children’s opinions about the spilling juice accidentally story are given below. (Table 2):

“His mother cleaned the juice, took the broken glass, and gave the juice to Ali again” (CM.33)

“Her mother cleaned the juice and wiped it. Her mother poured fruit juice again and Ayşe drink the juice. Ayşe felt bad for spilling her juice.” (CD.14)

In Table 2, it is seen that children with married and divorced parents mostly use similar expressions to fix the situation and solve the problem. There are expressions of the children in this story showing that everything continues the same after the juice is cleaned. These are

“Her mother cleaned the juice. Her mother poured fruit juice again and Ayşe drank the juice.” (CD. 64)

“Then his mother took the glass and threw it away and then she took another glass and gave the juice to Ali.” (CM.2)

Looking at Table 2, it could be seen that children whose parents are married are more warned by their parents in case of anxiety caused by accidentally spilling fruit juice.

“It is very wrong, Ayşe should not do such a thing. Her mother told Ayşe not to do such a thing again. Ayşe also said she would not do it again and went to sleep.” (CM.23).

“Her mother cleaned and swept the floors. She said didn’t pour it on Ayşe again! Ayşe also said that she will not spill it again.” (CM.37)

In the first story, it is noteworthy that children whose parents are divorced are more punished in dealing with their anxiety.

“His mother was angry with him and said you were punished. Ali went to his room and sat down doing nothing. This was Ali's punishment. Then his punishment was over and his mother calmed down a little and forgave Ali.” (CM.62)

Ayşe cleaned the places. Her mother said you have been punished, you will not leave here, and you will not eat dinner. Ayşe is upset. His mother got angry and told her you were punished.” (CD.80)

It has been seen that children with married parents use expressions of violence more than children with divorced parents in dealing with the anxiety caused by the story (Table 2). It could be said that these children have an insecure attachment style. Some children whose parents are married have provided their views on violence below.

“Then his mother got up and beat Ali. Ali cried and went to his room. His mother took the glass from the floor and cleaned it. Ali is offended by his mother” (Mother took the puppet and kicked Ali.) (CM.24)

“Then her mother got angry with Ayşe and cleaned the floor. His mother beat Ayşe and Ayşe got to the room and closed the door. Her father was also angry. Her mother went to her room and beat Ayşe again, and Ayşe cried.” (CM.40)

The expressions used by the children while completing the story of getting injured as a result of an accident are included in Table 3.

Table 3
Expressions from the Story of Accidental Injury

Expressions	Frequency	
	Children Whose Parents are Married	Children Whose Parents are Married
Person Asking for Help		
Mother	12	10
Father	10	10
Mother and father	15	19
Sibling	3	4
Adult's Criticism	13	8
Fixing the Situation		
Cure	3	8
Home or hospital	23	21
Medicine (stamp, cotton, needle)	22	20
Apologizing, promising not to do it again	7	4

Table 3 (continued)

Expressions	Frequency	
	Children Whose Parents are Married	Children Whose Parents are Married
After Fixing the Situation		
Climbing the rock again	2	4
Coming to the park again	-	1
Going on playing in the park	2	6
Resisting the Story	-	4
Continuation of Anxiety at the End of the Story/Punishment	1	-

Table 3 shows the explanations given by the children whose parents are married and divorced for the anxiety arising story of the "accidental injury of the story character". In this story, there are statements from children in both groups about asking an adult for help and solving the problem. Some of the children's opinions regarding seeking help from an adult after an accident are given below.

"Her parents came to Ayşe and put a band-aid on her. Ayşe slowly climbed the rock again." (CM.1)

"Ayşe called her mother and father, and her father took Ayşe in his arms and took her to the hospital. Ayşe was hurt very much, and the doctor put cotton wool and tape." (CD.59)

There are more statements from the story showing that children whose parents are divorced are "going on playing in the park" after the curve. Examples of the stories told by the children are as follows:

"Then his father bought cotton from the market and cleaned it and put a band-aid. Ayşe's crying stopped and Ayşe went to play in the park." (CD.66)

"Her mother saw Ayşe fall and went to her. She put a band-aid on her knee and Ayşe climbed the rock again." (CD.74)

Table 3 shows the statements of children whose parents are married and divorced that they were warned by their parents after an accidental injury.

"They went to the hospital and got an injection, then father said to be careful next time! Ali said, ok daddy." (CD.57)

"Her mother told Ela that the girl does not climb again, otherwise father will be very angry. Ela said it's ok mom." (CM.9)

During the period of anxiety in the story, children whose parents were divorced showed more resistance to the story than children whose parents were married.

"Then his father came to him, and nothing else happened. Then his mother came to him (the mother puppet just played)." (CD.79)

“Her mother came, looked at her knee, and nothing else happened.” (CD.85)

The expressions used by the children while completing the story of anxiety experienced during a scary moment are included in Table 4.

Table 4
Expressions from the Story of Anxiety During the Fear

Expressions	Frequency	
	Children Whose Parents are Married	Children Whose Parents are Married
Person Asking for Help		
Mother	6	7
Father	5	9
Mother and father	27	21
Way of Relief		
Parents' relief	20	24
Self relief	10	4
Concrete or supernatural explanation	17	11
Feeling Safe and Sleeping		
Self-sleep	15	28
Sleeping together	12	9
Punishment/Tragic End	1	3
Violence	1	-

Table 4 shows the expressions of the children whose parents are married and divorced while completing the story "the character of the story is afraid in the bedroom". In the table, it could be seen that children mostly ask for help from a parent in case of anxiety caused by fear. Children's statements from the story that they deal with their fears mostly at the suggestion of their parents or by sleeping with their parents. There are statements by the children that they feel safe and that they can easily go back to sleep.

“Then his parents came to him and said what happened my boy? Mustafa said there is a monster in my room and then they said "my dear Mustafa, monsters only exist in fairy tales" and then they back to sleep.” (CM.17)

“Ayşe got scared and went to her parents and said there is a monster in my bed. Then Ayşe slept with her parents.” (CD.64)

There are statements from the story that the children whose parents are married deal with the anxiety created by the fear situation and relieve themselves with their parents, while the children whose parents are divorced more often by falling asleep on their own.

“Her parents came to her and look at the room. They said there is no monster, Elif. Elif went to sleep comfortably.” (CD.6)

“Ali went to his mother and said there is a monster in my room. His mother said there was a knock on the door, don't be afraid it's not a monster. Ali then went back to his bed and slept.” (CD.72)

In Table 4, it could be found that the children whose parents are married express the moment of anxiety caused by the fear of situations with supernatural or concrete explanations more than the children whose parents are divorced.

“He got scared and told her parents there is a monster under my bed. His parents looked under the bed and took a sword to remove the monster under the bed. Then, they could not find the monster, and everyone went to sleep.” (CM.37)

“Then his parents came and turned on the lights. Then they talked to Ali and told him that the trees were shaking, and the wind was blowing. Ali said okay and went to bed, and his parents leave his room and slept.” (CM.48)

The expressions used by children to complete the separation from parents story are included in Table 5.

Table 5
Expressions from the Story of Separation from Parents

Expressions	Frequency	
	Children Whose Parents are Married	Children Whose Parents are Divorced
Spending Time Behaviors During the Day		
Play	18	21
Spending time at home (watching TV, reading tales, painting)	7	7
Eating	18	19
Going to the park/picnic	16	11
Relief with Suggestion or Consolation	5	8
End of the Day Sleep	9	7
Behaviors that are Difficult to Eliminate Post-Separation Anxiety		
Punishment/violence	1	-
Resisting the story/preventing separation	4	3

In the fourth story, it has been tried to determine how the children whose parents are married and divorced deal with the anxiety created by the "split up" story and complete it. In Table 5, the children in both groups completed this story mostly with expressions such as "play, going to the park, drawing, playing tag" and "watching TV, eating", which spent time during the day.

“Then Ayşe played with her sister, her grandmother turned on the music and they danced together.” (CD.79)

“She played with her brother, then they helped their grandmother for cooking and cooked together.” (CD.77)

“Then they spent time with their grandmother. While the children were playing, their grandmother was preparing food. After their eating, they went to the park, played in the park, and went back to their homes.” (CM.7)

“They painted with her brother and then their grandmother made them apple muffins. They jumped with happiness and ate the apple muffins together, but on the floor table. They watched TV and then they went to the park and played.” (CM.5)

In Table 5, it could be seen that some children whose parents are married and divorced have difficulties in dealing with the anxiety caused by splitting up with their parents and resisting telling the story. Examples of these expressions are:

“Ali missed his parent.” (CM.14) (He did not want to answer the other questions)

“They played with their siblings.” (CM.16) (Although the question was repeated by the researcher, only one sentence was answered by the child)

The expressions used by children to complete the "reunion with parents" story are included in Table 6.

Table 6
Expressions from the Story of Getting Together with Parents

Expressions	Frequency	
	Children Whose Parents are Married	Children Whose Parents are Divorced
Getting Together		
Expressions of joy and hugs	31	33
Emotional expressions	14	33
After Getting Together		
Going somewhere by car	17	4
Rest	6	2
Going outside (shopping mall etc.)	9	14
Eating	8	8
Play	7	4
Watching TV, taking	1	-
Grandmother's gone	-	1
Going home	5	1
Negative Emotions and Behaviors		
Unrelated story	1	1

Table 6 shows the statements of children whose parents are divorced and married completing the story of “getting together with parents”. According to Table 6, children

in both groups mostly used similar expressions of happiness. In addition, there are expressions of children about positive getting-together behaviors such as hugging.

“His parents got out of the car, Ali was very happy and hugged his parents and then said, "Mom and dad, I missed you so much." (CM.14)

“Ali opened the door of his parents. He said he missed you so much and hugged them, then they had dinner together and went to sleep.” (CD.69)

Children whose parents are divorced express their feelings more openly than children whose parents are married in Table 6.

“Ayşe was pleased and very happy when she saw her parents. Then she hugged her parents and they all slept together.” (ED.74)

“Ayşe was pleased and happy and they kissed each other. And they were incredibly happy.” (CD.56)

There are statements that the children whose parents are divorced and married continue their daily lives such as "going on vacation together, going to the park, eating, driving, playing, and television".

"Then Ayşe became very happy and they hugged. They had a meal and went to the park together. They even slid down the same slide with her sibling." (CD..83)

“She hugged her mother and father and then they went on a vacation with their children.” (ED.55)

“Ayşe was very happy to see his parents and hugged them. Then his mother prepared a meal and Ali played with his brother. Then they ran the car and left.” (CM.25)

When the research findings are evaluated, the children whose parents married mostly have negative expressions including "warning, criticism and violence" in the first and second stories. It could be seen that the children in both groups completed the stories of “falling from a rock in the park, the parents leaving the children at home and going on a holiday and getting together for a short time” using more positive and similar expressions.

Discussion and Conclusion

In this study, the story contents of preschool children ages 3 to 6, whose parents are married and divorced, were investigated regarding attachment styles. The first story "*accidentally spilling the juice*" was completed more negatively by the children, whose parents are married and divorced than the other stories when the contents of the stories were investigated. Akgün and Mellier (2014) examined the attachment stories of preschool children, and they found that most of the children completed the first story (accidentally spilling the juice) more negatively than the other stories like the current study findings. Likewise, Uluç and Öktem (2009) found in their study that children gave the most negative reaction to the first story (accidentally spilling the

juice). When the story contents of the children were compared, expressions such as “violence” of the children whose parents were married in the first story and “punishment” of the children whose parents were divorced were determined. The quality of the parent’s attitude towards children’s behavior plays a significant role in children’s self-expression and feelings. In this story, it could be said that the parent’s accusatory, judgmental, and non-supportive attitude toward the children’s behavior is effective in the children’s expressions showing anxiety instead of expressions aimed at fixing the situation. Parents who have this attitude act harshly when their children do not exhibit appropriate behaviors and they use forceful methods such as punishment (Günel, 2007; Yıldız, 2004). The negative expressions of children whose parents are divorced and married in the first story, such as *violence* and *punishment*, may be related to the excessive authoritarian parental attitude of both of them. In addition, the expressions of the children with divorced parents show that their fears and concerns continued despite the parent’s response to the situation in the first story (*I will not do it again, I promise, etc.*) and they ended the story with *punishment*. These results may be related to the fact that single parent takes all the responsibilities in raising their children and feels negative emotions such as *anger* and *passion* while taking care of their children due to their busy work schedule, so they show negative attitudes toward their children. There are also similar studies supporting the current findings in the literature (Akoğlu & Küçükkaragöz, 2018; Arıkan, 1996; Can & Aksu, 2016; Feyzioğlu & Kuşçuoğlu, 2011; Keskin, 2007).

The story "*getting scared while preparing the sleep in the bedroom*" was completed more negatively than the first story by the children after when the story contents were compared. Children whose parents married completed this story with more negative expressions than children whose parents are divorced. In a study conducted by Uluç and Öktem in 2009, similar to the findings of the current study, it was determined that the second story was the first one that received the most negative reaction after the first story. In the story, children in both groups consider the "monster under the bed in their room" as a threat and expect the problem to be resolved by their parents by embodying it. Timely involvement of the parent and resolving the problem indicates a secure attachment between parent and child (Hazan & Shaver, 1994). According to attachment theory, the fact that the parent meets the child’s needs in a timely and sensitive manner and that the parent is always available is related to the development of secure attachment (Bowlby, 1979; Cassidy & Shaver, 1999; Main & Cassidy, 1985). Children, whose needs are met by their parents and who establish healthy relationships based on trust with their parents, can create solutions for their problems and stress (Ural et al., 2015). For this reason, finding the parents (mother or father) that the children need when they want, plays a critical role in dealing with situations that cause anxiety and fear.

It was investigated that the children whose parents were married wanted to go to sleep with their parents, while the children whose parents were divorced fell asleep on their own after the parent’s resolution of the situation caused anxiety and fear in the story "*Fear in the bedroom while getting ready for sleep*". This result implies that

the restlessness of the children whose parents married continues, while the children whose parents are divorced go to sleep with relief. As a result, the attachment behavior system works successfully in children whose parents are divorced. It has been seen that children whose parents are married and divorced mostly complete the story of "falling from a rock in the park" in a similar way and respond less negatively to this story. In a study conducted by Uluç and Öktem in 2009 with preschool children, it was found that similar to the research finding, children complete less negatively to the story of "injury by falling from a rock in the park". In the story, the child's physical injury catalyzes the attachment system of both the child and the parent. Therefore, the sensitivity of parents and the quality of their behavior are of great importance for a healthy parent-child relationship. When the reactions given to the story "injured by falling from a rock in the park" are evaluated, it is seen that there are expectations that the parents of the children whose parents are divorced and married come quickly, include the situation, have physical contact, and this shows that parents expected to continue their play (climbing the rock). The themes of the last two stories "the parents leave at home and go on vacation and return for a short time" are directly related to the alien environment test (Ainsworth et al., 1978), which evaluates the general attachment relationship between the child and the parent.

In the fourth story, it was seen that the children whose parents are divorced and married expressed their dissatisfaction towards the leaving, and parents have expressions to remove this dissatisfaction (eg, don't worry, we'll be right back!). It is interpreted that children who develop a secure attachment with their parents internalize the belief of getting together with their parents after leaving (Uluç & Öktem, 2009). The final story "the short return of the parents" was completed more energetically and positively by the children whose parents are divorced and married. Children gave positive reactions including physical contact such as getting together with family members and hugging in the story. According to attachment theory, children who develop a secure attachment with their parents feel less anxious and uncomfortable in the absence of their parents and communicate with strangers. When the parent returns, they reconnect with their parent, hug them, and calm down (Ainsworth, 1989; Bretherton, 2000; Uluç & Öktem, 2009).

Children whose parents are divorced and married were asked to complete the unfinished stories and their stories were investigated in terms of content in this study. As a result of the investigation of the content of the stories, it was determined that the story contents of the children whose parents were married and divorced were mostly similar. In this study, not the behavior of the children with the unfinished stories, but their stories were investigated. For this reason, it is one of the expected results that the story contents of the children whose parents are married and divorced are similar. Children who have a healthy relationship with their parents and feel safe end their stories positively, while children who have problems in their relationship with their parents and feel insecure could not deal with their fears and anxieties and complete their stories negatively regardless of whether the parents are divorced or married. Akgün and Mellier (2014) and Uluç and Öktem (2009) also pointed out similar

findings in their studies. The findings of the current study clearly show that the parent's attitudes and behaviors are effective in creating a positive parent-child relationship, rather than the parent's marital status. Various studies are showing the effects of parents' attitudes and behaviors on children's social and emotional development (attachment style, empathy skills, peer bullying, psychological adaptation, etc.). (Baumrind, 1991; Demir et al., 2017; Doğruyol & Yetim, 2019; Dursun, 2010; Ergin, 2020 Öngider, 2013b; Pettit & Dodge, 2002).

As a result of this study, it was founded that the attachment stories of children whose parents are divorced and married were similar in terms of content. This result showed that only divorce does not negative effect on children's attachment, but at the same time, it is necessary to focus on the quality of the parent-child relationship after the divorce. Öngider (2006) states that divorce does not harm children on its own, on the contrary, arguments, and disagreements between parents cause negative effects on children. In their meta-analysis study, Amato and Keith (1991) found that the psychological adjustment and self-esteem of children from high-conflict families who live together are lower than both children of divorced families and children of happily married families. Similarly, in a study comparing the self-perception and anxiety of 7-12 year old children whose parents are married or divorced but experience constant conflict, Yılmaz (2011) found that children of conflicting parents have higher anxiety levels and lower self-perception compared to children of divorced parents. Furthermore, it was determined that the self-perception of children of divorced parents is lower and their anxiety levels are higher than children of conflict-free parents. Yılmaz's (2011) study yielded similar results to Amato and Keith's (1991) meta-analysis study. The results of the studies show that a restless family environment with conflicts and disagreements harms children more than divorced parents who have disagreements. In addition, studies reveal that children who experience conflicts and disagreements have more mental and physical problems than children whose parents are divorced (Türkarşlan, 2007). Happy and peaceful marriages without conflict between parents or healthy divorces are ideal for the positive spiritual development of children. Well children are raised in families where healthy and peaceful family relationships are created. Long-term disagreements and conflicts between wives cause a marital breakdown. Divorce deeply affects children as well as all family members. The most important event affecting the psychological situation of children after divorce is the leaving of one of the parents at home. The fact that the children do not see the parents they need increases the children's anxiety and makes it difficult to adapt to the divorce (Kuyucu, 2007; Öngider, 2013b; Yörükoğlu, 2000). In addition, children who could not get enough attention and care from their parents after divorce and could not express their feelings show behaviors such as anger, breaking the rules, and problems in socialization (Meriç, 2007). The quality of the parents' communication with their children plays an important role in the process of the divorce process with the least damage to children. Especially after the divorce, it plays a critical role for the child to reach the parents who leave at home when they need it (physically and spiritually) and to spend quality time with parents, so that the

children's sense of trust in their parents is not damaged and their emotional ties are not broken.

According to Benedek and Brown (1995), the most important issue in children's adaptation to divorce is that the mother could deal with the stress of divorce and that the child's needs are not delayed. Walczak and Burns (1999) and Sun (2001) also stated that the parents' informing the child about the divorce process and providing support that the child needs have a critical effect on the child's adaptation to divorce. The result of this study shows that attachment, which is the most important factor in the relationship between the child and the parent after the divorce, may be affected depending on the quality of the communication that the parents create with each other and with their children after the divorce.

When the children meet their needs and are loved by the parent, it could be said that the parents' marital status does not have an effect on the child's attachment after the divorce. The fact that the children's attachment styles develop in the early years of life and that the children do not separate from their parents, especially in infancy (Emery, 2012) might be another factor in the fact that the marital status of the parent does not affect the child's attachment.

The participants of this study are limited to preschool children aged 3 to 6 whose parents are divorced and married. Future studies might include children from different age groups and larger samples with different research methods to deal with the limitations of this study. In addition, it is recommended to carry out similar studies with children and their parents from different cultures and socio-economic levels. Finally, this research includes young children whose parents are divorced and living with one of their parents. In future research, the attachment of young children whose parents are in the process of divorce might be investigated longitudinally until the divorce process ends. Thus, the relationship between the parent's attitudes and behaviors in the divorce process and their attachment could be investigated. Despite its limitations, this study is valuable in that it provides information on the attachment of young children whose parents are divorced and married and has different findings from the literature.

Ebeveyni Birlikte ve Ayrı Olan Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Bağlanmalarının İncelenmesi¹

MAKALE TÜRÜ	Başvuru Tarihi	Kabul Tarihi	Yayın Tarihi
Araştırma Makalesi	23.05.2022	26.12.2022	17.10.2023

Şerife Eraslan ²
Hacettepe Üniversitesi

Neslihan Güney Karaman ³
Ankara Üniversitesi

Öz

Bu çalışmada, ebeveyni birlikte ve ayrı olan 3-6 yaş aralığındaki okul öncesi dönem çocuklarının anlattıkları öykülerin bağlanma stillerine göre incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, nitel araştırma desenlerinden olan fenomenoloji deseni kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubu, 2018-2019 eğitim yılında Ankara ilinde okul öncesi kurumlarında öğrenim gören 3-6 yaş aralığındaki ebeveyni birlikte 40 ve ebeveyni ayrı 40 toplam 80 çocuk oluşturmaktadır. Çalışma grubu, amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Araştırmanın verileri “Kişisel Bilgi Formu” ve “Oyuncak Öykü Tamamlama Testi” (OÖTT) kullanılarak toplanmıştır. Çocukların anlattıkları öykülerden elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda, ebeveyni birlikte ve ayrı olan çocukların bağlanma öykü içeriklerinin benzerlik gösterdiği saptanmıştır. Boşanma sonrasında çocuk ile ebeveyn ilişkisinde en önemli faktör olan bağlanmanın, boşanma sonrasında ebeveynlerin hem birbirleriyle hem de çocuklarıyla kurdukları iletişimin niteliğine bağlı olduğunu gösteren eğitim ve projelerle ebeveynler desteklenebilir. Bununla birlikte ebeveynlere, boşanma sonrasında çocuğun ihtiyaç duyduğu ilgi, sevgi ve bakım gereksiniminin karşılanması durumunda, ebeveynin birlikte ya da ayrı olma durumunun çocuğun bağlanması üzerinde bir etki oluşturmadığını görmeleri sağlanabilir.

Anahtar sözcükler: : Okul öncesi, bağlanma, ebeveyni birlikte olan çocuklar, ebeveyni ayrı olan çocuklar.

¹Bu çalışma, EJER 2019 Uluslararası Eğitim Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

²*Sorumlu Yazar:* Dr., Eğitim Bilimleri Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitim Anabilim Dalı, E-posta:serife.eraslan1@gmail.com, <http://orcid.org/0000-0003-2569-6983>

³Prof. Dr., Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Psikolojisi Bölümü, Eğitim Psikolojisi Anabilim Dalı, E-posta: nkaraman@ankara.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-2792-4479>

Çocuğun ailesiyle ve çevresiyle etkileşime girerek ilk deneyimlerini edindiği, sosyalleştiği; topluma uygun temel davranışları-tutumları öğrendiği okul öncesi dönem, çocuğun sosyal ve duygusal gelişimi açısından büyük rol oynamaktadır. Çocuğun bu dönemde aile bireyleriyle oluşturduğu bağın ve uyumun niteliği, gelecekteki karakterini, davranışlarını, ilişkilerini, inanç ve değerlerini etkilemektedir (Collins ve Read, 1990; Johnston ve Halocha, 2010; Kandır ve Alpan, 2008; Öngider, 2013; Özel ve Zelyurt, 2016). Çocuk, ailesiyle kurduğu iletişim ve etkileşim sayesinde kazandığı deneyimleri özümseyerek, kendi karakterinin ve duygusal gelişiminin ana hatlarını oluşturmaktadır (Benson ve Haith, 2010; Kandır ve Alpan, 2008; Repetti ve diğ., 2015; Yağmurlu ve Kodalak, 2010). Çocuğun fiziksel, ruhsal ve duygusal gereksinimlerinin ailesi tarafından karşılanması çocuğun özgüveninin gelişmesine, duygularını denetleyebilmesine ve çevresindeki bireylerle olumlu iletişim kurmasına destek olmaktadır (Meadows, 2010; Williams ve Fromberg, 1992). Bağlanma kuramının geliştiricisi Bowlby (1988) çocuğun sosyal ve duygusal gelişiminin temeli için ebeveyn-çocuk arasındaki duygusal bağın önemini vurgulamaktadır. Ona göre, çocuk doğduğu andan itibaren kendine bakan ve zamanında gereksinimlerini gideren kişiyle etkileşime geçer ve aralarında güvenli bir duygusal bağ meydana gelir. Bu duygusal bağ, çocuğun temel güven duygusunu oluşturmaktadır (Bowlby, 1982). Çocukların erken yaşlarda ebeveyni ile kurdukları sıcak ve güvenilir etkileşim çocukların hem güven duygularını hem de duygusal gelişimlerini olumlu yönde etkilemektedir (Cooke ve diğ., 2019; Thompson, 2006; Trawick Smith, 2014; Şahin, 2010; Yavuzer, 1992). Ebeveyni ile güvenli bağ kuran çocuklar içinde buldukları ortamda kendine özgüveni olan bireyler olarak yetişirler (Ainsworth ve Shaver, 1978; De Minzi, 2006; Denham, 1994; Thompson, 2006;). İlgili alanyazın incelendiğinde, özellikle okul öncesi dönemde güvenli bağlanma stiline sahip çocukların sosyal becerilerinin daha yüksek olduğu, olumsuz olaylara daha iyimser yaklaştıkları ve çevreleriyle daha olumlu etkileşim kurdukları görülmektedir (Barone ve Lionetti, 2012; Bowlby, 2011; Öztürk, 2019). Ebeveyni tarafından ilgi ve sevgi görmeyen, gereksinimleri zamanında karşılanmayan çocuklar ise ebeveynleri ve çevreleri ile güvensiz bağ geliştirmektedir (Ainsworth, 1978). Ebeveyniyle güvensiz bağ geliştiren çocuklar, sosyal ve duygusal ilişkiler kurmada, odaklanma ve başkalarını anlamada sorun yaşamaktadır (Ainsworth, 1978; Cori, 2019; Tabachnick ve diğ., 2022; Yavuzer, 1992).

Çocuğun fiziksel ve duygusal gelişiminde en çok gereksinim duyduğu şey mutlu, huzurlu ve iletişimi olumlu bir aile ortamıdır. Olumlu iletişimin kurulamadığı, tartışmaların ve kavgaların yaşandığı huzursuz aile ortamı, ebeveynler kadar çocukları da etkilemektedir (Şahin ve Aral, 2012). Ebeveynler arasında yaşanan uzun süreli tartışmalar ve anlaşmazlıklar aile birliğinin dağılmasına ve ayrılığa neden olmaktadır (Öngider, 2013). Özellikle ayrılık sonrası devam eden tartışmalar, çocukları hem duygusal hem de ruhsal açıdan olumsuz etkilemektedir (Bakırcıoğlu, 2011; Emery, 2013; Şentürk, 2006; Türkaslan, 2007; Uzun, 2013). Amato ve Keith'e (1991) göre çocukların ayrılık sonrası ebeveynin birinden ayrı kalmak zorunda olması, ebeveynine yönelik güven duygusunu zedelemektedir. Çocuklar ebeveyni tarafından

sevilmediklerini ve istenilmediklerini düşünürler, kendilerine olan inançlarını ve özgüvenlerini kaybetmeye başlarlar (Amato ve Sobolewski, 2001; Gander ve Gandiner, 2001; Türkaslan, 2007). Ayrılık, çocuğun hem ebeveyniyle olan duygusal ilişkisini hem de yetişkinlikte kuracağı romantik ilişkilerini etkilemektedir (Kaya Örk, 2021; Pamuk, 2010). Ayrılığın çocuklar üzerindeki uzun süreli etkilerinin incelendiği bir araştırmada, ayrılık sonrası çocukların uzun süre psikolojik ve sosyal sorunlar yaşadığı ve yetişkinlikte kalıcı bağlanma sorunuyla karşılaştıkları saptanmıştır (Wallerstein, 1991). İlgili alanyazın incelendiğine ülkemizde bağlanma stilleri ile ayrılık ilişkisini inceleyen çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (Canatan, 2018; Cebeci-Turan, 2009; Kotan, 2016; Sardoğan ve diğ., 2007; Öztürk, 2019; Ünlü, 2015; Yıldız, 2016). Ancak yapılan araştırmaların daha çok büyük yaş grubu çocuk, ergen ve yetişkinleri kapsadığı görülmektedir. Ebeveyni birlikte ya da ayrı olan küçük yaş grubu çocukların bağlanma stillerinin incelendiği çalışmalarda, ebeveyni ayrı çocukların güvenli bağlanmalarının, ebeveyni birlikte olan çocuklara göre daha düşük olduğu belirlenmiştir (Heine ve Düsseldorf, 2007; Nair ve Murray, 2005). Ülkemizde özellikle okul öncesi dönem çocuklarının bağlanması ile ebeveynin birlikte ve ayrı olma durumu arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların sayıca az ve sınırlı olduğu görülmektedir (Sardoğan ve diğ., 2007). Çalışmalar, güvenli ve güvensiz bağlanmaya yönelik olsa da ebeveyni birlikte ve ayrı çocukların bağlanmalarının karşılıklı olarak incelenmesine yer verilmemiştir. Bu nedenle bu çalışmada okul öncesi eğitime devam eden 3-6 yaş aralığındaki ebeveyni birlikte ve ayrı olan çocukların öykülerinin içeriğinin bağlanma stilleri çerçevesinde değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Ebeveyni birlikte olan çocuklar, anne- babası birlikte ve yasal olarak evli olan; ebeveyni ayrı olan çocuklar ise anne- babası boşanmış ve ebeveyninden birisiyle kalan çocuklar şeklinde tanımlanmaktadır.

Bu araştırmada aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

1. Ebeveyni birlikte olan çocukların bağlanma öyküleri nasıldır?
2. Ebeveyni ayrı olan çocukların bağlanmaları öyküleri nasıldır?
3. Ebeveyni birlikte ve ayrı olan çocukların bağlanma öykülerinin karşılaştırılması nasıldır?

Yöntem

Araştırma, 2018-2019 öğretim yılında Ankara’ da ebeveyni birlikte ve ayrı olan 3-6 yaş aralığındaki okul öncesi dönem çocuklarıyla yürütülmüştür. Çocukların anlattıkları öykülerin içeriklerinin bağlama stilleri çerçevesinde değerlendirildiği bu araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Nitel araştırma; “*gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik sürecin izlendiği araştırma* olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011,s.45).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu Ankara’da Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmi okul öncesi eğitim kurumlarında öğrenim gören, ebeveyni birlikte 40 ve ebeveyni ayrı 40 çocuk olmak üzere toplam 80 çocuktan oluşmaktadır. Çocuklara ilişkin demografik bilgiler Tablo 1 de gösterilmiştir.

Tablo 1
Çalışma Grubu Çocukların Demografik Bilgileri

		N	%
Cinsiyet	Kız	41	51,2
	Erkek	39	48,8
Yaş	3-4 yaş	33	41,3
	5-6 yaş	47	58,7
Ebeveynin medeni durumu	Birlikte	40	50
	Ayrı	40	50
Ebeveyni ayrı olan çocuğun yaşadığı ebeveyn	Anne	40	100
	Baba	0	0

Araştırmanın çalışma grubu amaçlı örnekleme türlerinden ölçüt örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme yönteminde amaç, önceden belli ölçütleri karşılayan ya da özellikleri bulunduran durumlar ya da kişiler üzerinde çalışılmasıdır (Büyüköztürk ve diğ., 2016). Bu araştırmanın katılımcılarının seçiminde belirlenen ölçütler:

1. Çocukların 3-6 yaş aralığında olması,
2. Çocukların okul öncesi eğitime devam ediyor olması,
3. Ebeveynin boşanmış ya da birlikte olması ve
4. Ebeveyni boşanmış çocukların anne ya da baba ile birlikte yaşıyor olmasıdır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, veri toplamak için Kişisel Bilgi Formu ve Oyuncak Öykü Tamamlama Testi (OÖTT) kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından oluşturulan sorularla çocukların yaşı, cinsiyeti ve ebeveynin medeni durumu hakkında bilgi edinilmesi amaçlanmıştır.

Oyuncak Öykü Tamamlama Testi (OÖTT). “Oyuncak Ailesi” testi (Cassidy, 1988) temel alınarak Granot ve Maysless (2001) tarafından okul öncesi çocukların bağlanma stillerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Türkiye’de ilk kez Uluç (2005) tarafından Türkçeye uyarlanmış ve okul öncesi çocukların bağlanma stillerini değerlendirmek için kullanılmıştır (Uluç ve Öktem, 2009). Test, yarım bırakılan beş öyküden oluşmaktadır. Testin uygulamasında, araştırmacı tarafından başlatılan öykülerin çocuk tarafından tamamlanması istenilmektedir. Çocuğun testi uygulamaya

alışması ve süreçte meydana gelen farklılıkları engellemek için bir alıştırma öyküsü bulunmaktadır. Çocuk öyküyü tamamlar ve bu öykü değerlendirilmez. Beş öykü, içerikleri ile çocuğun geliştirdiği bağlanma stilini incelemeyi amaçlar. Öykülerin temel konusu çeşitli bağlanma senaryolarına yöneliktir ve öykü temaları; çocuk (1) yemek masasında meyve suyunu kazara döker; (2) parkta kayanın üzerinden düşerek yaralanır; (3) odasında uyumaya hazırlık yaparken korkar; (4) anne-baba birkaç günlüğüne seyahat için evden ayrılır ve çocuklar büyükanneleriyle kalır; (5) anne-baba seyahatten döner şeklinde sıralanmaktadır. Çocuklardan öyküleri tamamlarken öykülerin temalarına uygun oyuncaktan oluşturulan alanlarda kendilerine verilen bebeklerle öyküleri canlandırmaları beklenmektedir (Uluç ve Öktem, 2009). Öyküler değerlendirilirken dikkate alınan en önemli nokta, yarım bırakılan öykülerde çocukların kendilerini rahat ifade etmesi ve öykülerdeki olumsuzlukları çözümlenmeleri şeklindedir. Çocuk üç veya daha fazla öyküye olumsuz yanıt verdiyse güvensiz, en az üç öyküye olumlu yanıt verdiyse güvenli bağlanma olarak sınıflandırılmaktadır (Uluç ve Öktem, 2009). Ölçeğin uyarlanan biçiminde kodlayıcılar arası güvenilirlik katsayı .83 ve her bir öykü için kodlayıcılar arası güvenilirlik ise .81 ve 1,0 arasında değiştiği belirlenmiştir (Uluç, 2005). Bu araştırmada çocukların bağlanma stillerini saptamak için Oyuncak Öykü Tamamlama Testini Türkçeye uyarlayan Uluç'tan, testin 3-6 yaş grubu çocuklara uygulanmasına yönelik görüş ve önerileri alınarak izni alınmıştır. 5-6 yaş grubu çocuklar için geliştirilen ve uygulanan oyuncak öykü tamamlama testini, 3-6 yaş grubu çocuklar için uygulayan araştırmacılar da bulunmaktadır. Bu araştırmacıardan testin 3-6 yaş grubuna uygulanmasına yönelik eğitimler alınmıştır.

Veri Toplama Süreci

Bu araştırmanın verileri 2018-2019 öğretim yılında Ankara ilinde bulunan Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi anaokullarında öğrenim gören çocuklardan elde edilmiştir. Araştırmanın verilerinin toplanması amacıyla etik izin Hacettepe Üniversitesi Senatosu Etik Komisyonundan 17.04.2018 tarihinde alınmıştır. Daha sonra anaokullarının yöneticileri ve öğretmenleriyle görüşülerek kendilerine uygulamanın içeriği ve amacı anlatılmış ve uygulama için izinleri alınmıştır. Sonra araştırmaya katılacak 3-6 yaş arası çocuğu olan ebeveynlere uygulamanın içeriği ve amacı anlatılmıştır. Araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden ebeveynlerden "Gönüllü Katılım Formu" verilerek yazılı onamları alınmıştır. İzni alınan ebeveynlerin çocuklarına araştırmacı tarafından yaşlarına uygun bir dilde araştırmanın amacı ve içeriği açıklanmış ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan çocuklar sürece dahil edilmiştir. Daha sonra öğretmenlerin uygun gördükleri zaman dilimlerinde sessiz bir odada, araştırmacı tarafından çocuklara birebir Oyuncak Öykü Tamamlama Testi (OÖTT) uygulanmıştır. Uygulamalar video kamera ile kaydedilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada çocukların Oyuncak Öykü Tamamlama Testi (OÖTT) öykülerine verdikleri yanıtlardan elde edilen veriler, içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir.

Bu analiz yönteminde verileri açıklayacak bağlantılara ulaşmak hedeflenmektedir. İçerik analizinde amaç, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve daha anlaşılabilir ve yorumlanabilir biçime getirmektir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Bu araştırmada çocukların Oyuncak Öykü Tamamlama Testindeki (OÖTT) öykülere verdikleri yanıtların video kayıtları bilgisayar ortamına aktarılarak transkript edilmiştir. Testten elde edilen bulgular, beş öykü başlığında sunulmuştur. Bu öyküler; (1) çocuk kahvaltıda meyve suyunu kazara döker; (2) parkta kayanın üzerinden düşerek yaralanır; (3) odasında uyumak için yatağına yatacağı sırada korkar; (4) anne-baba birkaç günlüğüne seyahate gittiğinde, çocuklar anneanne-babaanneye (bakıcı) bırakılır; (5) anne-baba ve çocuk tekrar bir araya gelir. Araştırmacılar birbirlerinden bağımsız olarak öykü içeriklerini kodlamış ve temalara ayırmışlardır. Böylece kodlayıcılar arası güvenilirlik üzerinde çalışılmıştır. Kodlayıcılar arası güvenilirlik Miles ve Huberman'ın (1994) Güvenilirlik= $[Görüş\ birliği / (Görüş\ birliği + Görüş\ ayrılığı)] \times 100$ olarak hesaplanmıştır. Bu hesaplama yöntemi uygulanarak yapılan güvenilirlik çalışmasında bu araştırma için kodlayıcılar arasındaki güvenilirlik 0,83 olarak bulunmuştur. Miles ve Huberman (1994) nitel araştırmalarda kodlayıcılar arası güvenirliliğin 0,70 üzeri olması durumunda çalışmanın güvenirliliğinin oldukça yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Öykü içerikleri analiz edilirken ebeveyni birlikte ve ayrı olan çocukların bir öyküye birden fazla gruba giren yanıtlar verdiği ya da hiç yanıt vermediği durumlar ortaya çıkmıştır. Bulgular da bu doğrultuda düzenlenmiştir.

Bulgular

Bu bölümde ebeveyni birlikte ve ayrı olan 3-6 yaş okul öncesi dönem çocukların Oyuncak Öykü Tamamlama Testinden elde ettikleri bulgular yer almaktadır. Bulgular, beş öykü başlığı altında temalara uygun olarak ebeveyni birlikte ve ayrı çocuklar için verilmiştir. Çocukların “kazara meyve suyunu dökme” öyküsünü tamamlarken kullandıkları ifadeler tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2
Kazara Dökülen Meyve Suyu Öyküsünde Yer Alan İfadeler

	Sıklık	
	Ebeveyni Birlikte Çocuklar	Ebeveyni Ayrı Çocuklar
Yardım İstenen Kişi		
Yetişkin (anne-baba)	39	34
Çocuk	-	6
Kardeş	1	-

Tablo 2 (devamı)

	Sıklık	
	Ebeveyni Birlikte Çocuklar	Ebeveyni Ayrı Çocuklar
Durumun Düzenlenmesine Yönelik İfadeler		
Silmiş ya da temizlemiş	24	26
Bardak kırılmış, çöpe atmış	3	3
Yeri süpürmek	3	1
Yerden almak	6	-
Özür dileme, bir daha yapmayacağına söz verme	9	11
Anne-babadan uyarı	13	7
Durumun Düzenlenmesinden Sonrasına Yönelik İfadeler		
Yeniden meyve suyu alma ya da içme	11	-
Öyküyü anlatamama	4	2
Öykü Sonunda Kaygının Devam Etmesi/ Cezalandırma İfadeleri		
Odasına kaçma/ saklanma/ uykuya kaçış	1	5
Öyküde Şiddette Yönelik İfadeler	4	1

Tablo 2 de ebeveyni birlikte ve ayrı olan çocukların “kazara meyve suyunu dökmesi” öyküsünün yarattığı kaygı durumunda ne yaptıkları ve öyküyü nasıl tamamladıkları incelenmiştir. Tabloya göre ebeveyni birlikte ve ayrı çocukların durumun düzenlenmesine , sorunun giderilmesine yönelik ifadelerinin çoğunlukta olduğu ve bir yetiştikenden daha çok “anneden” yardım isteme ifadelerinin kullanıldığı görülmüştür. Çocukların bazılarının “Kazara meyve suyunu dökme” öyküsüne yönelik görüşleri aşağıda verilmiştir. (Tablo 2):

“Annecim! Meyve suyum döktüm, bir tane daha verir misin demiş. Sonra Annesi de meyve suyunu temizlemiş, yeniden meyve suyu vermiş.” (EBC.33)

“Anne! Meyve suyunu döktüm demiş. Ayşe çok üzülmüş meyve suyunu döktüğü için. Sonra annesi yeri temizlemiş ve bir daha meyve suyu vermiş Ayşe’ye.” (EAÇ.14)

Tablo 2’den görüldüğü gibi ebeveyni birlikte ve ayrı çocukların çoğunlukla durumun düzelmesi ve sorunun çözülmesi yönünde benzer ifadeler kullandıkları görülmektedir. Çocukların bu öyküde meyve suyunun temizlenmesinden sonra her şeyin kaldığı yerden devam ettiğini gösteren ifadeleri bulunmaktadır. Bunlar:

“Annesi meyve suyunu silmiş, temizlemiş. Annesi bir daha meyve suyu doldurmuş ve Ayşe meyve suyunu içmiş.” (EAÇ.64)

“Sonra annesi almış bardağı çöpe atmış ve sonra başka bir bardağı alıp Ali’ye meyve suyu vermiş.” (EBC.2)

Tablo 2 incelendiğinde, ebeveyni birlikte olan çocukların kazara dökülen meyve suyunun yarattığı kaygı durumunda ebeveyni tarafından daha fazla uyarıldığı görülmektedir.

“Çok yanlış bir şey, Ayşe'nin öyle bir şey yapmaması gerekiyor. Annesi Ayşe'ye 'bir daha böyle bir şey yapma' demiş. Ayşe de 'bir daha yapmayacağım' demiş ve yatıp uyumuş.” (EBC.23)

“Annesi yerleri silmiş, süpürmüş. Ayşe'ye 'bir daha dökme'! Demiş Ayşe de 'bir daha dökmeyeceğim' demiş.” (EBC.37)

Birinci öyküde ebeveyni ayrı çocukların kaygı durumuyla baş etmede daha çok cezalandırılma yönündeki ifadeleri dikkat çekmektedir.

“Annesi ona kızmış ve 'cezalısın' demiş. Ali de odasına gitmiş boş boş oturmuş. Cezası buymuş Ali'nin. Sonra cezası bitmiş ve annesi biraz sakinleşmiş ve affetmiş Ali'yi.” (EBC.62)

“Ayşe silmiş yerleri. 'Sen cezalısın, buradan çıkmayacaksın, yemek yemeyeceksin akşam' demiş annesi. Ayşe üzülmüş; annesi kızmış ona 'cezalısın' demiş.” (EAÇ.80)

Ebeveyni birlikte olan çocukların öykünün meydana getirdiği kaygı durumuyla baş etmekte şiddete yönelik ifadeleri, ebeveyni ayrı çocuklara göre daha çok kullandıkları görülmüştür (Tablo 2). Bu çocukların güvensiz bağlanma stiline sahip oldukları söylenebilir. Ebeveyni birlikte olan çocukların bazılarının şiddete yönelik görüşleri aşağıda verilmiştir.

“Sonra annesi kalkıp Ali'yi dövmüş. Ali ağlamış ve odasına gitmiş. Annesi de bardağı yerden alıp silmiş. Ali annesine küsmüş (Anne kuklayı alarak Ali'yi tekmeledi.” (EBC.24)

“Sonra annesi Ayşe'ye kızmış ve yeri silmiş. Annesi Ayşe'yi dövmüş ve Ayşe içeri girmiş kapıyı kapatmış. Babası da kızmış. Annesi odasına gidip Ayşe'yi yine dövmüş, Ayşe de ağlamış.” (EBC.40)

Çocukların “kaza sonucu yaralanması” öyküsünü tamalarken kullandıkları ifadeler tablo 3 de yer almaktadır.

Tablo 3*Kaza Sonucu Yaralanma İle İlgili Öyküde Yer Alan İfadeler*

İfadeler	Sıklık	
	Ebeveyni Birlikte Çocuklar	Ebeveyni Ayrı Çocuklar
Yardım İstenen Kişi		
Annesi	12	10
Babası	10	10
Annesi ve Babası	15	19
Kardeşi	3	4
Yetişkinin Uyarı ya da Eleştirisi	13	8
Durumunun Düzenlenmesine Yönelik İfadeler		
İyileştirme	3	8
Ev ya da Hastane	23	21
İlaç (yara bandı, pamuk, iğne)	22	20
Özür Dileme (Bir daha yapmayacağına söz verme)	7	4
Durumun Düzenlenmesinden Sonrasına Yönelik İfadeler		
Yeniden Taşa Çıkma	2	4
Yeniden Parka Gelme	-	1
Parkta Oynamaya Devam Etme	2	6
Öyküye Direnme	-	4
Öykünün Sonunda Kaygının Devam Etmesi/Ceza İfadeleri	1	-

Tablo 3'te ebeveyni birlikte ve ayrı olan çocukların "öykü karakterinin kaza sonucu yaralanması" öyküsünden kaynaklanan kaygı durumuna verdikleri açıklamaları bulunmaktadır. Bu öyküde her iki gruptaki çocukların bir yetişkinden yardım isteme ve sorunun ortadan kalkmasına yönelik ifadeleri yer almaktadır. Çocukların bazılarının kaza sonucu bir yetişkinden yardım istemesine yönelik görüşleri aşağıda verilmiştir.

"Annesi ve babası Ayşe'nin yanına gelmişler, yara bandı yapıştırmışlar ve Ayşe yavaş yavaş yeniden kayaya tırmanmış." (EBÇ.1)

"Ayşe annesini ve babasını çağırmış ve babası Ayşe'yi kucağına alıp hastaneye götürmüş, Ayşe'nin canı çok yanmış ve doktor pamuk koymuş, bant yapıştırmış." (EAÇ.59)

Öyküde ebeveyni ayrı olan çocukların iyileşmenin ardından "yeniden parkta oynamaya" devam ettiklerini gösteren daha fazla ifadeleri yer almaktadır. Çocukların anlattıkları öykülere örnek ifadeleri şu şekildedir:

"Sonra babası pamuk almış marketten ve silip yara bandı yapıştırmış. Ayşe'nin ağlaması geçmiş ve Ayşe de parkta oyun oynamaya devam etmiş." (EAÇ.66)

"Annesi Ayşe'nin düştüğünü görmüş ve yanına gitmiş. Dizine yara bandı yapıştırmış ve Ayşe taşın üzerine yine çıkmış." (EAÇ.74)

Tablo 3’te ebeveyni birlikte ve ayrı çocukların kaza sonucu yaralanmanın ardından ebeveynleri tarafından uyarıldıkları yönündeki ifadeleri görülmektedir.

“Hastaneye gitmişler ve iğne yapmışlar, sonra babası ‘bir dahaki sefere dikkatli ol!’ demiş. Ali de ‘tamam babacım’ demiş.” (EAÇ.57)

“Annesi Ela’ya ‘kızım bir daha tırmanma yoksa baban da çok kızacak’ demiş. Ela da ‘tamam anne’, demiş.” (EBÇ.9)

Öyküde kaygının devam ettiği süreçte ebeveyni ayrı olan çocuklar, ebeveyni birlikte olan çocuklara göre daha fazla öyküye direnç göstermişlerdir. Çocukların bu konudaki bazı görüşleri aşağıda verilmiştir.

“Sonra babası yanına gelmiş, başka bir şey olmamış”, “Sonra annesi yanına gelmiş (anne kuklayı oynattı sadece).” (EAÇ.79)

“Annesi gelmiş, dizine bakmış başka bir şey olmamış.” (EAÇ.85)

Çocukların “korku anında yaşadıkları kaygı” öyküsünü tamamlarken kullandıkları ifadeler tablo 4 ‘te yer almaktadır.

Tablo 4

Korku Anında Oluşan Kaygı İle İlgili Öyküde Yer Alan İfadeler

İfadeler	Sıklık	
	Ebeveyni Birlikte Çocuklar	Ebeveyni Ayrı Çocuklar
Yardım İstenen Kişi		
Annese	6	7
Babası	5	9
Anne ve Babası Birlikte	27	21
Rahatlama Yolu		
Anne Babanın Rahatlaması	20	24
Kendi Kendini Rahatlama	10	4
Somut ya da Doğüstü Açıklama	17	11
Güvende Hissetme ve Uyku		
Kendi Başına Uyku	15	28
Birlikte Uyuma	12	9
Ceza/ Trajik Son	1	3
Şiddet	1	-

Tablo 4’te ebeveyni birlikte ve ayrı olan çocukların “öykü karakterinin odasında korkması” öyküsünü tamamlarken kullandıkları ifadeler yer almaktadır. Tabloda çocukların korku durumunun yarattığı kaygı durumunda çoğunlukla bir ebeveyninden yardım istedikleri görülmektedir. Öyküde çocukların korkuları ile daha çok ebeveyninin telkini ya da ebeveyniyle birlikte uyuyarak baş ettikleri yönündeki ifadeleri görülmektedir. Çocukların böylece kendilerini güvende hissettiklerine ve

rahatlıkla tekrar uykuya döndüklerine yönelik ifadeleri bulunmaktadır. BU konuyla ilgili örnekler aşağıda sunulmuştur.

“Sonra anne-babası yanına gelip, ‘ne oldu oğlum’ demiş. Mustafa da ‘odamda canavar var’ demiş sonra da ‘Mustafa’cığım canavarlar sadece masalarda olur’ demişler ve sonra uyumaya devam etmişler.” (EBÇ.17)

“Ayşe korkup anne-babasının yanına gitmiş, ‘yatağımda canavar var demiş’. Sonra da Ayşe anne-babasıyla birlikte yatmış.” (EAÇ.64)

Öyküde ebeveyni birlikte olan çocukların korku durumunun yarattığı kaygı ile kendi kendilerini rahatlatarak ebeveyniyle, ebeveyni ayrı olan çocukların ise daha çok kendi başlarına uykuya geçerek baş ettikleri yönündeki ifadeleri bulunmaktadır.

“Anne ve babası yanına gelmiş ve odayı incelemişler. ‘Canavar yok Elif demişler’ ve Elif de rahatça geri uyumuş.” (EBÇ.6)

“Ali annesinin yanına gitmiş ve ‘odamda canavar var’ demiş. Annesi de ‘kapı çaldı korkma canavar değil’ demiş. Ali de sonra kendi yatağına geri gitmiş ve uyumuş.” (EAÇ.72)

Tablo 4’te ebeveyni birlikte olan çocukların korku durumunun yarattığı kaygı anını ebeveyni ayrı çocuklara göre daha çok doğaüstü ya da somut açıklamalarla ifade ettikleri söylenebilir.

“Korkmuş, ‘anne-baba yatağımın altında canavar var’ demiş. Anne-babası gelip yatağın altına bakmışlar ve kılıç almışlar yatağın altındaki canavarı çıkarmak için. Sonra canavarı bulamamışlar ve herkes uyumaya gitmiş.” (EBÇ.37)

“Sonra anne ve babası gelmiş ve ışıkları açmışlar. Sonra Ali’yle konuşmuşlar ve ona ‘ağaçlar sallanıyor, rüzgar esiyor’ demişler. Ali de ‘tamam’ demiş ve yatağına yatmış, anne-babası da kendi odasına gidip yatmışlar.” (EBÇ.48)

Çocukların “anne-babadan ayrılık” öyküsünü tamamlarken kullandıkları ifadeler tablo 5 de yer almaktadır.

Tablo 5
Anne-Babadan Ayrılma Öyküsünde Yer Alan İfadeler

İfadeler	Sıklık	
	Ebeveyni Birlikte Çocuklar	Ebeveyni Ayrı Çocuklar
Gün İçinde Kendini Oyalama Davranışları		
Oyun	18	21
Evde Vakit Geçirme (TV İzleme, Masal Okuma, Resim Yapma)	7	7
Yemek Yeme	18	19
Parka Gitme/ Piknik	16	11
Telkin ya da Teselli ile Rahatlama	5	8
Gün Sonu Gece Uykusu	9	7
Ayrılık Sonrası Kaygıyı Yok Etmekte Zorlandığı Davranışlar		
Ceza/ Şiddet	1	-
Öyküye Direnme/ Ayrılığa Engel Olma	4	3

Dördüncü öyküde ebeveyni birlikte ve ayrı olan çocukların “ayrılık” öyküsünün yarattığı kaygıyla nasıl baş ettikleri ve öyküyü tamamladıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 5’te her iki gruptaki çocukların bu öyküyü çoğunlukla gün içinde “oyun oynama, parka gitme, resim çizme, kovalamaca” ve “TV seyretme, yemek yeme” gibi kendilerini oyalayan, eğlenmeye yönelik ifadelerle tamamlamışlardır. Aşağıda bu durum ile ilgili bazı görüşler verilmiştir.

“Sonra Ayşe kardeşiyle oynamış, Anneanesi onlara müzik açmış birlikte dans etmişler.” (EAÇ.79)

“Kardeşiyle oynamış, sonra anneanesine yemek yaparken yardım etmişler ve birlikte pişirmişler.” (EAÇ. 77)

“Sonra nineleriyle vakit geçirmişler, çocuklar oyun oynarken nineleri yemek hazırlıyormuş. Sonra yemeklerini yedikten sonra parka gitmişler ve parkta oynayıp tekrar evlerine geri dönmüşler.” (EBÇ.7).

“Kardeşiyle boya yapmışlar sonra anneanneleri onlara elmalı çörek yapmış ve mutluluktan zıplamışlar ve elmalı çöreği hep birlikte yemişler ama yer sofrasında”, “TV seyretmişler ve sonra parka gidip oynamışlar.” (EBÇ.5)

Tablo 5’te ebeveyni birlikte bazı çocukların ayrılığın yarattığı kaygıyla başa çıkmakta zorlandıklarına ve öyküyü anlatmaya direndikleri gözlemlenmiştir. Bu ifadelerle yönelik örnekler şunlardır:

“Ali anne ve babasını özlemiş.” (Tekrarlanan sorulara cevap vermek istemedi) (EBÇ.14)

“Kardeşiyle oynamışlar.” (Araştırmacı tarafından sorunun tekrarlanmasına rağmen sadece tek cümle cevap verdi). (EBÇ.16)

Çocukların “anne-babaya kavuşma” öyküsünü tamamlarken kullandıkları ifadeler tablo 6 da yer almaktadır.

Tablo 6
Anne-Babaya Kavuşma Öyküsünde Yer Alan İfadeler

İfadeler	Sıklık	
	Ebeveyni Birlikte Çocuklar	Ebeveyni Ayrı Çocuklar
Kavuşma Merkezli İfadeler		
Sevinme İfadeleri ve Sarılma	31	33
Duygu İfadeleri	14	33
Kavuşma Sonrasını Belirten İfadeler		
Arabayla bir yerlere gitme	17	4
Dinlenme	6	2
Gezmeye (AVM vb.)	9	14
Yemek	8	8
Oyun Oynama	7	4
TV, Sohbet	1	-
Büyükannenin Gidişi	-	1
Kendi Evine Gitme	5	1
Olumsuz Duygu ve Davranışlar		
İlgisiz Öykü	1	1

Tablo 6 da ebeveyni birlikte ve ayrı olan çocukların “anne-babayla tekrar kavuşma” öyküsünü nasıl tamamladıklarını gösteren ifadeleri yer almaktadır. Tablo 6’ya göre her iki gruptaki çocukların çoğunlukla benzer sevinme ifadeleri kullandıkları görülmektedir. Ayrıca çocukların sarılma gibi olumlu kavuşma davranışlarına yönelik ifadeleri yer almaktadır. Konuyla ilgili görüşlerden bazıları aşağıda sunulmuştur.

“Anne ve babası arabadan inmişler, Ali çok mutlu olmuş ve anne-babasına sarılmış sonra da ‘annecim babacım ben sizi çok özledim demiş.’” (EBC.14)

“Ayşe anne-babasını görünce çok heyecanlanmış ve mutlu olmuş. Anne-babasına arabadan inince sarılmış. Sonra da hep birlikte piknik yapmışlar.” (EAÇ.69)

Tablo 6 da ebeveyni ayrı çocukların duygularını ebeveyni birlikte olan çocuklara göre daha açık ifade ettikleri görülmektedir.

“Ayşe sevinmiş, çok mutlu olmuş anne-babasını görünce. Sonra anne-babasına sarılmış ve hep birlikte yatmışlar.” (EAÇ.74)

“Ayşe sevinmiş ve mutlu olmuşlar ve öpmüşler. Ve çok mutlu olmuşlar.” (EAÇ.56)

Öyküde ebeveyni birlikte ve ayrı çocukların “birlikte tatile gitme, parka gitme, yemek yeme, araba, oyun ve TV izleme” gibi günlük yaşamlarının devam ettiği yönünde ifadeleri yer almaktadır. Bu konuda iki görüş aşağıda verilmiştir.

“Sonra Ayşe çok mutlu olmuş ve sarılmışlar. Yemek yemişler ve hep birlikte parka gitmişler. Hem de kardeşiyle aynı kaydıraktan kaymışlar.” (EAÇ.83)

“Annesine babasına sarılmış ve sonra çocuklarıyla birlikte tatile gitmişler.” (EAÇ.55)

“Babası arabayı park etmiş. Annesini babasını görünce Ayşe çok sevinmiş. Birlikte yemek yemeye gitmişler. Sonra bu sefer hep beraber tatile gitmişler.” (EBÇ.25)

Araştırma bulguları incelendiğinde ebeveyni birlikte olan çocukların birinci ve ikinci öyküde çoğunlukla “uyarı, eleştiri ve şiddet” içeren olumsuz ifadeleri bulunmaktadır. Her iki gruptaki çocukların “parkta kayadan düşerek yaralanma, anne babanın çocukları evde bırakıp tatile çıktıkları ve kısa bir süre dönmesi” öykülerini çoğunlukla daha fazla olumlu ve benzer ifadeler kullanarak tamamladıkları görülmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada ebeveyni birlikte ve ayrı olan 3-6 yaş aralığındaki okul öncesi dönem çocuklarının bağlanma stilleri çerçevesinde öykü içerikleri incelenmiştir. Öykülerin içerikleri incelendiğinde, birinci öykü “meyve suyunu kazara dökme” ebeveyni birlikte ve ayrı çocuklar tarafından diğer öykülere göre daha fazla olumsuz olarak tamamlanmıştır. Araştırma bulgusuna benzer şekilde Akgün ve Mellier’in (2014) okul öncesi dönem çocukların bağlanma öykülerini inceledikleri çalışmalarında, çocukların çoğunun birinci öyküyü (meyve suyunu kazara ile masaya dökme) diğer öykülere göre daha fazla olumsuz tamamladıkları görülmüştür. Benzer şekilde Uluç ve Öktem de (2009) yapmış oldukları çalışmada, çocukların birinci öyküye (meyve suyunu kazara dökme) en fazla olumsuz tepki verdiklerini saptamıştır. Çocukların öykü içerikleri karşılıklı olarak incelendiğinde, birinci öyküde ebeveyni birlikte olan çocukların “şiddet”, ebeveyni ayrı olan çocukların ise “ceza” gibi korku ve kaygıların devam ettiğini gösteren ifadeleri saptanmıştır. Ebeveynin çocuğun davranışına gösterdiği tutumun niteliği, çocuğun kendini ve duygularını ifade etmesinde büyük rol oynamaktadır. Bu öyküde ebeveynin çocuğun davranışına yönelik suçlayıcı, yargılayıcı ve destekleyici olmayan tutumu, çocuğun durumun düzelmesine yönelik ifadeler yerine kaygının devam ettiğini gösteren ifadeleri kullanmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Bu tutumu benimseyen ebeveynler, çocukları istedikleri davranışları sergilemediğinde çocuğuna karşı sert davranmakta ve ceza gibi zorlayıcı yöntemler kullanmaktadırlar (Günalp, 2007; Yıldız, 2004). Ebeveyni birlikte ve ayrı olan çocukların birinci öyküyü şiddet ve ceza gibi olumsuz cevap vermeleri, her iki ebeveyn grubunun aşırı otoriter anne-baba tutumunu benimsemesiyle ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Ayrıca ayrı ebeveynli çocukların, birinci öyküde ebeveynin duruma müdahale etmesine karşın korku ve kaygılarının devam ettiğini gösteren (bir daha yapmayacağım, söz veriyorum vb.) ifadeleri gözlemlenmiş ve öyküyü ceza ile sonlandırmışlardır. Bu durum, tek ebeveyninin çocuk yetiştirme konusunda yalnız bütün sorumlulukları üstlenmesi ve yoğun iş temposundan dolayı çocuklarının bakımlarıyla ilgilenirken kızgınlık ve öfke gibi olumsuz duyguları hissetmesiyle ve çocuklarına karşı olumsuz tutum göstermesiyle ilişkili olabilmektedir. Yapılan alanyazın incelemesinde araştırma bulgusunu destekleyen benzer çalışmalar da gözlenmiştir (Akoğlu ve Küçükkaragöz, 2018; Arıkan, 1996; Can ve Aksu, 2016; Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu, 2011; Keskin, 2007).

Öykü içerikleri değerlendirildiğinde “odasında uyku için hazırlanırken korkma,” öyküsü ilk öyküden sonra çocuklar tarafından daha fazla olumsuz tamamlanmıştır. Bu öyküyü ebeveyni birlikte olan çocukların ebeveyni ayrı olan çocuklara göre daha fazla olumsuz ifadelerle anlattıkları görülmüştür. Uluç ve Öktem de 2009 yılında yapmış oldukları çalışmalarında, araştırma bulgusuna benzer bir şekilde ikinci öykünün birinci öyküden sonra en fazla olumsuz tepki alan öykü olduğunu saptamıştır. Öyküde her iki gruptaki çocukların “odasında yatağın altındaki canavarı” tehdit olarak algıladıkları ve bu durumu somutlaştırarak ebeveyninden sorunu çözmesini bekledikleri görülmektedir. Ebeveynin gereksinim anında duruma zamanında müdahale etmesi ve durumu çözüme ulaştırması, ebeveyn-çocuk arasındaki güvenli bağlanmaya işaret etmektedir (Hazan ve Shaver, 1994). Bağlanma kuramına göre de ebeveyninin çocuğun gereksinimlerini zamanında, duyarlı bir şekilde karşılaması ve ebeveynin her zaman ulaşılabilir olması güvenli bağlanmanın gelişmesi ile ilişkilidir (Bowlby, 1979; Cassidy ve Shaver, 1999; Main ve Cassidy, 1985). Ebeveyni tarafından gereksinimleri karşılanan ve ebeveyniyle güvene dayalı sağlıklı ilişkiler kuran çocuklar, yaşadıkları sorunlara ve strese karşı çözümler üretebilmektedir (Ural ve diğ., 2015). Bu yüzden çocuğun istediği zaman, gereksinim duyduğu ebeveynine (anne ya da baba) ulaşabilmesi kaygı ve korku yaratan durumlarla baş etmesinde büyük rol oynamaktadır. “Odasında uyku için hazırlanırken korkma” öyküsünde kaygı ve korku yaratan durumun ebeveyn tarafından çözülmesi sonrasında, ebeveyni birlikte olan çocukların ebeveyniyle birlikte uykuya geçmek isterken, ebeveyni ayrı olan çocukların ise kendi başlarına uykuya geçtikleri gözlemlenmiştir. Bu durum, ebeveyni birlikte olan çocukların huzursuzluğunun devam ettiğini, ebeveyni ayrı olan çocukların ise rahatlamış olarak uykuya geçtiğini göstermektedir. Sonuç olarak bu durum ebeveyni ayrı olan çocuklarda bağlanma davranış sisteminin başarıyla çalıştığını işaret etmektedir.

Ebeveyni birlikte ve ayrı olan çocukların, “parkta kayadan düşerek yaralanma” öyküsünü çoğunlukla benzer şekilde tamamladıkları ve bu öyküye daha az olumsuz yanıt verdikleri gözlemlenmiştir. Uluç ve Öktem’in 2009 yılında okul öncesi çocuklarıyla yapmış oldukları çalışmalarında, araştırma bulgusuna benzer şekilde çocukların, “parkta kayadan düşerek yaralanma” öyküsüne daha az olumsuz tepki verdiklerini saptamıştır. Öyküde çocuğun fiziksel yaralanması hem çocuğun hem de ebeveynin bağlanma sistemini harekete geçiren bir durumdur. Bu yüzden ebeveynin

duyarlılığı ve davranışının niteliği sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkisi için büyük önem taşımaktadır. “Parkta kayadan düşerek yaralanma” öyküsü içerik olarak değerlendirildiğinde, ebeveyni birlikte ve ayrı çocukların ebeveynin hızlıca gelmesi, yarasına müdahale etmesi, fiziksel temas kurması ve oyunlarına (kayaya tırmanmaya) kaldığı yerden devam etmesi yönünde beklentilerinin olduğunu göstermektedir.

Son iki öykünün “anne-babanın çocukları evde bırakıp tatile çıktıkları ve kısa bir süre dönmesi” temaları çocuk-ebeveyn arasındaki genel bağlanma ilişkisinin değerlendirildiği yabancı ortam testiyle (Ainsworth ve diğ.,1978) doğrudan ilişkilidir. Dördüncü öyküde, ebeveyni birlikte ve ayrı çocuklar ayrılığa yönelik hoşnutsuzluklarını belirttikleri ve ebeveynlerin bu hoşnutsuzluğu gidermeye yönelik merak etme hemen döneceğiz! gibi kaygıyı yatıştırıcı ifadeleri görülmüştür. Bu durum, ebeveyniyle güvenli bağ geliştiren çocukların ayrılık sonrası ebeveyniyle tekrar kavuşma inancını içselleştirdiği şeklinde yorumlanmaktadır (Uluç ve Öktem, 2009). Son öykü olan “anne babanın kısa bir süre dönmesi” öyküsü, ebeveyni birlikte ve ayrı çocuklar tarafından daha enerjik ve olumlu şekilde tamamlanmıştır. Çocukların öyküde aile bireyleriyle yeniden bir araya gelme, sarılma gibi fiziksel temas içeren olumlu tepkiler verdikleri görülmüştür. Bağlanma kuramına göre ebeveyniyle güvenli bağ geliştiren çocuklar, ebeveyninin yokluğunda hafif kaygılanır, o sırada yabacılarla iletişime geçerler ve kendilerini biraz rahatsız hissederler. Ebeveyni geri döndüğünde ise ebeveyniyle tekrar temas kurar, kucaklaşır ve sakinleşir (Ainsworth, 1989; Bretherton, 2000; Uluç ve Öktem, 2009).

Araştırmada ebeveyni birlikte ve ayrı olan çocuklardan yarım bırakılmış öyküleri tamamlamaları istenmiş ve öyküleri içerik bakımından değerlendirilmiştir. Öykülerin değerlendirilmesi sonucunda, ebeveyni birlikte ve ayrı olan çocukların öykü içeriklerinin çoğunlukla benzerlik gösterdiği saptanmıştır. Bu araştırmada yarıda bırakılmış öykülerle çocukların davranışları değil, öyküleri değerlendirilmiştir. Bu nedenle ebeveyni birlikte ve ayrı olan çocukların öykü içeriklerinin benzerlik göstermesi beklenen sonuçlardan biridir. Bunun nedeni, ebeveynin birlikte ve ayrı olma durumundan bağımsız olarak, ebeveyniyle sağlıklı ilişki kuran ve kendini güvende hisseden çocukların öykülerini olumlu bir şekilde sonlandırırken, ebeveyniyle ilişkisinde sorunlar yaşayan, kendini güvensiz hisseden çocukların ise korku ve kaygılarıyla baş edemedikleri ve öykülerini olumsuz tamamladıkları görülmektedir. Akgün ve Mellier (2014), Uluç ve Öktem (2009) de çalışmalarında benzer bulgulara işaret etmişlerdir. Araştırma sonucuna göre, ebeveynin ayrı ya da birlikte olma durumundan öte, ebeveynin tutum ve davranışlarının olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisinin kurulmasında etkili olduğunu açıkça göstermektedir. Ebeveynlerin tutum ve davranışlarının çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri (bağlanma, empati becerisi, akran zorbalığı, psikolojik uyum vb.) üzerindeki etkilerini gösteren çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (Baumrind, 1991; Demir ve diğ., 2017; Doğruyol ve Yetim, 2019; Dursun, 2010; Ergin, 2020 Öngider, 2013; Pettit ve Dodge, 2002).

Bu araştırma sonucunda, ebeveyni birlikte ve ayrı olan çocukların bağlanma öykülerinin içerik bakımından benzerlik gösterdiği saptanmıştır. Bu sonuç,

boşanmanın tek başına çocukların bağlanması üzerinde olumsuz bir etkisinin olmadığını, aynı zamanda boşanma sonrasında ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliğine de odaklanılması gerektiğini göstermiştir. Öngider (2006) boşanmanın çocuklar üzerinde tek başına olumsuz bir etkisinin olmadığını, aksine ebeveynler arasındaki tartışma ve anlaşmazlıkların çocuklar üzerinde olumsuz etkiye neden olduğunu belirtmektedir. Amota ve Keith'de (1991) yaptıkları meta- analiz çalışması sonucunda, fazlaca çatışmanın olduğu birlikte yaşayan ailelerin çocuklarının psikolojik uyumlarının ve benlik saygılarının hem boşanmış ailelerin çocuklarına hem de uyumlu evlilikleri olan ailelerin çocuklarına göre daha düşük olduğunu tespit etmişlerdir. Yine Yılmaz (2011) ebeveyni birlikte ve ayrı olan fakat sürekli çatışma yaşayan 7-12 yaş çocuklarının benlik algısı ve kaygısını karşılaştırdığı araştırmasında, çatışma durumundaki ebeveynlerin çocuklarının, ebeveyni ayrı olan çocuklara göre kaygı düzeylerinin daha yüksek ve benlik algılarının ise daha düşük olduğunu görmüştür. Buna ek olarak ayrı olan ebeveynlerin çocuklarının, çatışmasız ebeveynlerin çocuklarına göre benlik algılarının düşük ve kaygı düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır. Yılmaz'ın (2011) araştırmasında, Amota ve Keith'in (1991) yapmış olduğu meta- analiz çalışması sonucuyla benzer sonuçlar elde edilmiştir. Araştırma sonuçları, çatışma ve anlaşmazlıkların olduğu huzursuz aile ortamlarının çocuklara, anlaşamayan ayrı olan eşlerden daha fazla zarar verdiğini göstermektedir. Bununla birlikte yapılan araştırmalar, çatışmalara ve anlaşmazlıklara tanık olan çocukların, ebeveyni ayrı olan çocuklara göre daha fazla ruhsal, fiziksel sorunlar yaşadıklarını ortaya koymaktadır (Türkarlan, 2007). Çocukların sağlıklı ruhsal gelişimi için ideal olanın, ebeveynler arası çatışmanın olmadığı mutlu ve huzurlu evlilikler ya da çatışmasız boşanmalardır. Sağlıklı ve huzurlu aile ilişkilerinin kurulduğu ailelerde sağlıklı çocuklar yetişmektedir. Eşler arasında yaşanan uzun vadeli anlaşmazlıklar ve çatışmalar evlilik birliğinin sona ermesine neden olmaktadır. Ayrılık, tüm aile bireylerini etkilediği kadar çocukları da derinden etkilemektedir. Çocukların boşanma sonrasında psikolojik uyumunu etkileyen en önemli nedenlerden biri, ebeveynin birinin evden ayrılmasıdır. Çocuğun istediği zaman gereksinim duyduğu ebeveynine ulaşamaması, çocuğun kaygı ve endişesini arttırmakta ve ayrılığa uyumunu zorlaştırmaktadır (Kuyucu, 2007; Öngider, 2013; Yörükoğlu, 2000). Ayrıca ayrılık sonrasında ebeveyninden yeteri kadar ilgi göremeyen, duygularını ifade edemeyen çocukların öfke, kurallara karşı gelme, geç sosyalleşme gibi davranışlar geliştirdikleri görülmektedir (Meriç, 2007). Çocukların boşanma sürecini en az hasarla atlatabilmesinde, ebeveynin çocuğuyla olan iletişiminin niteliği önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle boşanma sonrasında çocukların evden ayrılan ebeveynine olan güven duygusunun zedelenmemesi ve duygusal bağlarının kopmaması için çocuğun evden ayrılan ebeveynine gereksinim duyduğunda (fiziksel ve ruhsal olarak) ulaşabilmesi ve ebeveyniyle nitelikli zaman geçirebilmesi önemli bir rol oynamaktadır. Benedek ve Brown'a (1995) göre çocukların boşanmaya uyum sağlamasında en önemli şeyin; annenin, boşanma stresiyle baş edebilmesi ve çocuğun gereksinimlerinin aksatılmamasıdır. Walczack ve Burns (1999) ve Sun (2000) da çocuğun boşanma sonrasında uyum sağlamasında, ebeveynin çocuğa boşanma

süreciyle ilgili bilgi vermesinin ve çocuğun gereksinim duyduğu her türlü desteğin verilmesinin önemli etkisinin olduğunu belirtmişlerdir.

Araştırmanın sonucu, boşanma sonrasında çocuk ile ebeveyn arasındaki ilişkide en önemli faktör olan bağlanmanın, boşanma sonrasında ebeveynlerin hem birbirleriyle hem de çocuklarıyla kurdukları iletişimin niteliğine bağlı olarak etkilenebileceğini göstermektedir. Boşanma sonrasında çocuğun gereksinim duyduğu ilgi, sevgi ve bakım gereksiniminin ebeveyn tarafından karşılanması durumunda, ebeveynin birlikte ya da ayrı olmasının çocuğun bağlanması üzerinde bir etki oluşturmadığı söylenebilmektedir. Çocuğun bağlanmasının yaşamın erken yıllarında gelişmesi ve özellikle çocuğun bebeklik döneminde bağlanma figüründen (Emery, 2012) ayrılmaması da ebeveynin medeni durumunun çocuğun bağlanmasını etkilememesinde bir diğer faktör olarak görülebilmektedir.

Bu araştırmanın katılımcıları, ebeveyni birlikte ve ayrı olan 3-6 yaş aralığındaki okul öncesi çocuklarıyla sınırlıdır. Gelecek araştırmalar bu araştırmanın sınırlılıklarını gidermek üzere, farklı yaş grubundan çocuklar ile daha büyük örneklemelerde farklı araştırma yöntemleriyle çalışılması önerilmektedir. Ayrıca farklı kültürden, farklı sosyo-ekonomik düzeydeki çocuk ve ebeveynleriyle de benzer çalışmaların yapılması önerilmektedir. Son olarak bu araştırma ebeveyni ayrı olan ve ebeveynlerinden biri ile yaşayan küçük yaş grubu çocukları kapsamaktadır. Gelecek araştırmalarda ebeveynleri ayrılık sürecinde olan küçük yaş grubu çocukların bağlanmaları ayrılık sona erene kadar boylamsal olarak değerlendirilebilir. Böylelikle ebeveynin ayrılma sürecindeki tutum ve davranışları ile bağlanmaları arasındaki bağ ortaya konulabilir. Sınırlılıklarına karşın bu araştırma, ebeveyni birlikte ve ayrı olan küçük çocukların bağlanmalarına ilişkin bilgi vermesi ve alanyazından farklılaşan bulgulara sahip olması açısından değerlidir.

References

- Ainsworth, M. D. S. (1978). The Bowlby-Ainsworth attachment theory. *Behavioral and Brain Sciences*, 1(3), 436-438. <https://doi.org/10.1017/S0140525X00075828>
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A Psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Ainsworth, M. D. S. (1989). Attachment beyond infancy. *American Psychologist*, 44(4), 709-716. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0003-066X.44.4.709>
- Akgün E., & Meiller, D. (2014). Okul öncesi dönem çocukların öykülerinin bağlanma kuramına göre niteliksel değerlendirmesi [Qualitative evaluation of content of the stories told by preschool children's according to attachment theory]. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 34(1), 23-43. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/404926>
- Akoğlu, Ö. A ve Küçükkaragöz, H. (2018). Boşanma nedenleri ve boşanma sonrasında karşılaşılan güçlüklerle ilişkin bir araştırma: İzmir ili örneği [A research on the reasons of divorce and difficulties encountered following divorce: A case study in İzmir]. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 29(1), 153-172. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/515213>
- Amato, P. R., & Sobolewski, J. M. (2001). The effects of divorce and marital discord on adult children's psychological well-being. *American Sociological Review*, 66(6), 900-921. <https://doi.org/10.2307/3088878>
- Amato, P.R., & Keith, B. (1991). Parental divorce the well-being children: A meta-analysis. *Journal of Marriage and The Family*, 53(1), 43-45. <https://doi.org/10.2307/353132>
- Arıkan, Ç. (1996). *Halkın boşanmaya ilişkin tutumları araştırması* [Research on public attitudes towards divorce]. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Barone, L., & Lionetti, F. (2012). Attachment and emotional understanding: A study on late-adopted pre-schoolers and their parents. *Child Care Health and Development*, 38(5), 690-6. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2214.2011.01296.x>
- Bakırcıoğlu, R. (2015). *Çocuk ve ergende ruh sağlığı* [Mental health in children and adolescents]. Anı Yayıncılık.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child development*, 37 (4), 887-907. <https://doi.org/10.2307/1126611>
- Benson, J. B., & Haith, M. M. (Eds.). (2010). *Social and emotional development in infancy and early childhood*. Academic Press.

- Benedek, E. P., & Brown, C. F. (1998). *How to help your child overcome your divorce*. Newmarket Press.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K., E., Akgün, E., Ö., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri* [Scientific research methods]. Pegem Akademi.
- Bretherton, I., Ridgeway, D., & Cassidy, J. (1990). Assessing internal working models of the attachment relationship: An attachment story completion task for 3-year-olds. M. Greenberg, D. Cicchetti ve E. M. Cummings, (Ed.), *Attachment in the preschool years: Theory, research, and intervention* içinde (273-308). Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Bretherton, I. (2000). Emotional availability: An attachment perspective. *Attachment ve Human Development*, 2(2), 233–241. <https://doi.org/10.1080/14616730050085581>
- Bowlby, J. (1979). Psychoanalysis as art and science. *International Review of Psycho-Analysis*, 6(1), 3–14.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment* (2nd ed.). Basic Books.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent–child attachment and healthy human development*. Basic Books.
- Bowlby, J. (2012). *Bağlanma* [Attachment](1.baskı) (T. V. Soylu, Çev.) Pinhan Yayıncılık (Orijinal eserin basım tarihi 1969).
- Can, Y., ve Aksu, B. N. (2016). Boşanma sürecinde ve sonrasında kadın[Woman during and after the divorce]. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(58), 888-902. <https://doi.org/10.17755/esosder.258824>
- Cassidy, J., & Shaver, P.R (Eds.). (1999). *Handbook of attachment: Theory, research and clinical applications*. Rough Guides.
- Cassidy, J. (1988). Child-mother attachment and the self in six-year-old. *Child Development*, 59(1), 121-134. <https://doi.org/10.2307/1130394>
- Canatan, Ç. (2018). *Evli veya boşanmış ebeveyn sahip olan, 11-14 yaş arasındaki çocukların bağlanma stilleri ve sosyal fobi düzeyleri arasındaki ilişki* [Relationship between attachment styles and social phobia levels of children between the age of 11-14 level who have married or divorced parents] (Thesis No. 510872) [Master thesis, Hacettepe University]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>

- Cebeci- Turan, S. C. (2009). *Tam aileye ve tek ebeveyne sahip ailelerden gelen 7-12 yaşları arasındaki çocukların bağlanma stilleri ve kaygı durumları arasındaki ilişki* [Comparison of the relationship between attachment styles and anxiety levels of children aged 7-12 whose parents are divorced and children of the same age whose parents are not divorced] (Thesis No.250415) [Master thesis, Maltepe University]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi>
- Collins, N.L., & Read, S. J. (1990). Adult attachment, working models and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38(4), 644-663. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.58.4.644>
- Cori J. L. (2019). *Annenin duygusal yokluğu [The emotionally absent mother]*. (1.Baskı). (B. S, Haktanır, Çev.) Koridor Yayıncılık (Orijinal eserin basım tarihi 2010).
- Cooke, J. E., Kochendorfer, L. B., Stuart-Parrigion, K. L., Koehn, A. J., & Kerns, K. A. (2019). Parent-child attachment and children's experience and regulation of emotion: A meta-analytic review. *Emotion*, 19(6), 1103-1126. <https://doi.org/10.1037/emo0000504>
- Demir T., Karabay, Ş., & Şahin A, D. (2017). 5 yaş çocuklarının sosyal duygusal uyumları ile ebeveynlerinin tutumları arasındaki ilişki [The relationship between 5 years old children's social emotional consistency and their parents' attitudes]. *Disiplinlerarası Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 1(2), 1-14. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/370028>
- De Minzi, M. C. R. (2006). Loneliness and depression in middle and late childhood: The relationship to attachment and parental styles. *The Journal of genetic psychology*, 167(2), 189-210. <https://psycnet.apa.org/doi/10.3200/GNTP.167.2.189-210>
- Denham, S. A. (1994). Mother-child emotional communication and preschoolers' security of attachment and dependency. *The Journal of genetic psychology*, 155(1), 119-121. <https://doi.org/10.1080/00221325.1994.9914765>
- Doğruyol, S., & Yetim, Ü. (2019). Ebeveyne bağlanma, algılanan anne/baba tutumu ile akran ilişkileri arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılık rolü [The mediational role of self-esteem on the associations among parental attachment, perceived mother/father attitudes and peer relationships]. *Nesne*, 7(14), 34-51.
- Dursun, A. (2010). *Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi [Examining of the relationship between the behavioral problems of the children in the preschool period and parents' attitudes]* (Thesis No. 265502) [Master Thesis, Dokul Eylül University]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Emery, E. R. (2013). *Evlilik, boşanma ve çocukların uyumu* [Marriage, divorce and adjustment of children] .Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ergin, D. G. (2020). *Okul öncesi dönemde ebeveynlerin tutumları ile çocuğun prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Investigation of the relationship between parental attitudes and prosocial behavior of children in preschool period] (Thesis No. 662385)[Master thesis, Çağ University]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Ertürk- Kara, G. (2017). Anne Baba Eğitimi. T.Yıldız (Ed.), *Aile kuramları* [Family theories] (4. Baskı, s.17-40) içinde. Pegem Akademi.
- Feyzioğlu, S., & Kuşçuoğlu, C. (2011). Tek ebeveynli aileler [Single parents family] *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 26(26), 97-110. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/198025>
- Gander, M. J., & H. W. (2001). *Çocuk ve ergen gelişimi* [Child and adolescent development]. (4.baskı) (A Dönmez, N Çelen, B Onur B, Çev.) İmge Kitapevi.
- Günel, A. (2007). *Farklı anne-baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki çocukların özgüven duygusunun gelişimine etkisi* [The effect of different parental attitudes to the development of feeling of self-confidence of the children of the pre-school educational period] (Thesis No.217372) [Master thesis, Selçuk University]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Granot, D., & Maysel, O. (2001). Attachment security and adjustment to school in middle childhood. *International Journal of Behavioral Development*, 25(6), 530-541. <https://doi/abs/10.1080/01650250042000366>
- Hazan, C., & Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological inquiry*, 5(1), 1-22. https://doi.org/10.1207/s15327965pli0501_1
- Heine, H., & Düsseldorf, U. (2007). Attachment representations in 6-year-old children from one and two parent families in Germany. *School Psychology International*, 28(3), 313-330. <https://doi.org/10.1177/0143034307078540>
- Johnston, J., & Halocha, J. (2010). *Early childhood and primary education: Readings ve relections*. Open Press University.
- Kandır, A., & Alpan, U. Y. (2008). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne-baba davranışlarının etkisi [The effects of parental behavior on the socio-emotional development in preschool]. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(14), 33-38. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/198102>

- Kotan, T. Ş. (2016). *Boşanmış ve boşanmamış ailelerde sahip üniversite öğrencilerinde reddedilme duyarlılığının bağlanma stilleriyle ilişkisinin incelenmesi*[Investigating the relationship between rejection sensitivity and attachment styles of undergraduate student having non -divorced versus divorced parents] (Thesis No.320441) [Master thesis, Işık University]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Kaya Örk, E. (2021). Bağlanma kuramı çerçevesinde aldatma ve boşanma [Deception and divorce within the framework of attachment theory]. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 248-263. <https://doi.org/10.21733/ibad.850705>
- Keskin, I. (2007). *Boşanmanın sosyolojik ve psikolojik nedenleri ve boşanmanın ortaya çıkardığı sonuçlar* [Sociological and psychological reasons of divorce and results revealed by divorce] (Thesis No.209327) [Master thesis, Niğde University]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=VpPgp3jvpxb16JALI9y5Bg&no=vmEGznWJD3MHErncwf504w>
- Kulaksızoğlu A. (2011). *Ergenlik psikolojisi* [Adolescent psychology]. Remzi Kitabevi.
- Kuyucu, Y. (2007). *Boşanmış ailede yetişen ergenlerin bilişsel çarpıtmalarıyla benlik değeri arasındaki ilişki* [The relationship between cognitive distortions with self-esteem of adolescents who are grown in divorced family] (Thesis No.211469) [Doctoral thesis, Dokuz Eylül University]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Main, M., Kaplan, N., & Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood, and adulthood: A move to the level of representation. *Monographs of the society for research in child development*, 50(1- 2), 66-104.
- Meadows, S. (2010). *The child as social person*. Routledge.
- Meriç, B. (2007). *Boşanmış ailelerdeki ergenlerin uyum düzeylerini ve sosyal becerilerini geliştirmeye yönelik bir grup rehberliği çalışmasının sınanması* [An evaluation of a group counselling study improving adolescents' adjustment levels and social skills from divorced families] (Thesis No.221506) [Doctoral thesis, Marmara University]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage publications.
- Nair, H., & Murray, A. D. (2005). Predictors of attachment security in preschool children from intact and divorced families. *The Journal of Genetic Psychology*, 166(3), 245-263. <https://doi.org/10.3200/GNTP.166.3.245-263>

- Öngider, N. (2013). Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri [Effects of divorce on children]. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(2), 140-161. <https://doi.org/10.5455/cap.20130510>
- Öngider, N. (2013) Anne-baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki [Relationship between parents and preschool children]. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(4), 420-440. <https://doi.org/10.5455/cap.20130527>
- Özel, E., & Zelyurt, H. (2016). Anne baba eğitiminin aile çocuk ilişkilerine etkisi.[The effect of parent education on parent-child relationship]. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 16(36), 2148-9424. <https://doi.org/10.21560/spcd.60151>
- Öztürk, F. D. (2019). Okul öncesi 4-6 yaş grubu çocukların bağlanma stilleri ile sosyal beceri düzeyi ve oyun davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi [Investigation of the relationship between attachment styles and social skill level and play behavior of preschool 4-6 years old children]. *Journal of Gifted Education and Creativity*,6(2), 75-85. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/801163>
- Parsak, B., & Kuzucu, Y. (2020). Ebeveyn tutumları ile okul öncesi dönem çocuklarında saldırganlık arasındaki ilişkide çocukların empati ve sosyal becerilerinin rolü. [The mediator role of empathy and social skill of children in the relationship between parental attitudes and aggression of preschool children]. *Humanistic Perspective*, 2(3), 347-374. <https://doi.org/10.47793/hp.778702>
- Pamuk, Ş. (2010). *Bağlanma, evlilik ve aile psikolojisi* [Attachment, marriage and family psychology]. (1. Baskı). Sistem Yayıncılık,(260-2).
- Pettit, G. S., & Dodge, K. A. (2002). Family adversity, positive peer relationships and children's externalizing behavior: A longitudinal perspective on risk and resilience. *Child Development*, 73(4), 1220-1237. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00468>
- Repetti, R. L., Sears, M. S., & Bai, S. (2015). Social and Emotional Development in the Context of the Family. In *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Second edition (pp. 156-161). Elsevier Inc. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.23046-8>
- Sardoğan M. E., Karahan, F., Dicle, A. ve Menteş, Ö. (2007). Ebeveyne bağlanma düzeyine ve anne babanın boşanma birliktelik durumuna göre çocuklarda evlilik çatışmasını algılama biçimleri. [Perception styles of marital conflict in children according to the parental attachment level and marriage/divorce position of parents]. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 12-23. <https://search.trdizin.gov.tr/yayin/detay/65782/>

- Şahin, E. (2005). *Okul öncesi eğitimi öğretmen adayları ve öğretmenleri için uygulama kılavuzu*. [Application guide for pre-school education teacher candidates and teachers]. Anı Yayıncılık.
- Şahin, S., & Aral, N. (2012). Aile içi iletişim [Family communication]. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(13) 55-66. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/509469>
- Şentürk, Ü. (2006). *Parçalanmış aile çocuk ilişkisinin sebep olduğu sosyal problemler -Malatya Uygulaması* [Social problems caused by broken family-children relationships (An application in Malatya region)] (Thesis No. 190182) [Doctoral thesis, İnönü University]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Solmuş, T. (2010) *Bağlanma evlilik ve aile psikolojisi*. [Attachment, marriage and family psychology]. (1.Baskı). Sistem Yayıncılık.
- Sun, Y. (2001). Family environment and adolescents' well-being before and after parents' marital disruption: A longitudinal analysis. *Journal of Marriage and Family*, 63(3), 697-713. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.00697.x>
- Tabachnick, A. R., He, Y., Zajac, L., Carlson, E. A., & Dozier, M. (2022). Secure attachment in infancy predicts context-dependent emotion expression in middle childhood. *Emotion*, 22(2), 258-269. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/emo0000985>
- Türkarıslan, N. (2007). Boşanmanın çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri ve bunlarla baş etme yolları [The negative impacts of divorce on children and the ways to cope with them]. *Aile ve Toplum Dergisi*, 9(3), 99-108. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/198238>
- Thompson, R. A. (2006). Erken dönemde bağlanma ve sonraki gelişim üzerindeki etkileri. *Türk Psikoloji Bülteni*, 12(38), 113-120. <https://bursa.psikolog.org.tr/tr/yayinlar/dergiler/1031828/tpb123813.pdf>
- Trawick Smith, J. (2014). *Early childhood development* (5. Baskı). (B. Akman, Çev.). Nobel Yayıncılık. (Orijinal eserin basım tarihi 2010).
- Uluç, S., & Öktem, F. (2009). Okul öncesi çocuklarda güvenli yer senaryolarının değerlendirilmesi.[Assessment of secure base script in preschool children]. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 69-83. <http://antalya.psikolog.org.tr/tr/yayinlar/dergiler/1031828/tpd13004433200900m000124.pdf>

- Uluç, S. (2005). *Okul öncesi çocuklarda benliğe ilişkin inançlar, kişilerarası şemalar ve bağlanma ilişkisinin temsilleri arasındaki ilişki: Ebeveynlerin kişilerarası şemalarının ve bağlanma modellerinin etkisi [Relationship among beliefs dealing with self, interpersonal schemas and representation of attachment relationship at preschool children: Impact of parent's interpersonal schemas and their attachment models]* (Thesis No: 160222) [Doctoral thesis, Hacettepe University]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Ural, O., Güven, G., Sezer, T., Efe Azkeskin, K., & Yılmaz E. (2015). Okul öncesi dönemdeki çocukların bağlanma biçimleri ile sosyal yetkinlik ve duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi [Investigation of the relationship between pre-school children's attachment types and social competence and emotion regulation skills]. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1, 589-598. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/88892>
- Uzun, Ç. (2013). *Anne-babası boşanmış ve boşanmamış çocuklarda depresyon ve sosyal becerilerinin değerlendirilmesi [Evaluation of depression and social skills in children with diverse and non-diverse parents]* (Thesis No.358167) [Master Thesis, Arel University]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Ünlü, F. (2015). *Ebeveyni boşanmış bireylerde benlik saygısı, yalnızlık ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi [Analysis of individuals in self esteem, loneliness and attachment styles, who have divorced parents]* (Thesis No. 412423) [Master Thesis, Haliç University]. Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Yavuzer, H. (1992). *Resimleriyle Çocuk [Children with pictures]*. Remzi Kitabevi.
- Yağmurlu, B., & Kodalak, A. C. (2010). Bağlanma, mizaç ve ebeveyn-çocuk ilişkileri. T. Solmuş (Ed.), *Bağlanma, evlilik ve aile psikolojisi [Attachment, marriage and family psychology]*. (1. Baskı, s.11-125) içinde. Sistem Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri [Qualitative research methods in the social sciences]*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, M. C. (2016). *Boşanmış ailelerde yetişen çocukların ebeveynlerine bağlanma düzeylerine göre akılcı olmayan inançlarının incelenmesi [Investigation of irrational beliefs of the children grow up in divorced families according to attachment level to their parents]* (Thesis No. 439278) [Master Thesis, Mersin University]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>

- Yıldız, S. A. (2004). Ebeveyn tutumları ve saldırganlık [Parental attitudes and aggression]. *Polis Bilimleri Dergisi*, 6(3-4), 131- 150. <https://www.arastirmax.com/en/publication/polis-bilimleri-dergisi/6/3/ebeveyn-tutumları-saldırganlık/arid/18e38687-2be8-4341-952d-25e285a876ec>
- Yılmaz, N. D. (2011). *Çatışma yaşayan ve boşanmış ailelerin ilköğretim çağındaki 7-12 yaş çocuklarının benlik algıları ve kaygı düzeyleri açısından çatışma yaşamayan ailelerin çocukları ile karşılaştırılması. [Comparison of the children of families who did not experience conflict in terms of self-perceptions and anxiety levels of children aged 7-12 at primary school age of families with conflict and divorce]* (Thesis No. 296624) [Master Thesis, Maltepe University]. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Yörükoğlu, A. (2000). *Değişen toplumda aile ve çocuk*. [Family and child a changing society]. Özgür Yayınları.
- Wallerstein, J. S. (1991). The long-term effects of divorce on children: A Review. *Journal of the american academy of child & adolescent psychiatry*, 30(3), 49-360. <https://doi.org/10.1097/00004583-199105000-00001>
- Walzack, Y., & Burns, S. (1999). *Boşanma ve çocuk üzerinde etkileri* [Divorce and its effects children]. (İ.Ersevim, Çev.). Özgür Yayınları.
- Williams, L. R., & Fromberg, D. P. (1992). *Encyclopedia of early childhood education*. Garland Publishing.

Ethical Declaration and Committee Approval

In this research, the principles of scientific research and publication ethics were followed.

This study was conducted with the approval of Hacettepe University Ethics Commission (Date: April 17, 2018; Number: 35853172-000-E.00000016034).

Bu çalışma Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu onayı (Tarih: 17.Nisan. 2018; Sayı: 35853172-000-E.00000016034) ile yürütülmüştür.

Proportion of Author's Contribution

The first author collected, analyzed, and reported the data, and write the article. The second author supervised and attended the analysis process, and provided feedback throughout the writing process of the study.